

STREET ART, STICKERS A GRAFFITI

v reálném městském prostředí a jejich působení na žáky

- šablona na Národní třídě, Praha, 2009

Autor: Karolína Krobová

Havlíčková 915, Černošice, 252 28

3. ročník

**obor Specializace v pedagogice – Výtvarná výchova
denní studium**

Dokončení BP: květen 2010

Vedoucí diplomové práce: Doc. PaedDr. Pavel Šamšula, Csc.

Konzultant: PhDr. Martin Raudenský Ph.D

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením
Doc. PaedDr. Pavla Šamšuly, Csc.
V práci jsem využila informačních zdrojů uvedených v seznamu literatury a odkazů.

V Praze 2010 .....

Poděkování

Za spolupráci a ochotu na tomto díle bych ráda poděkovala především panu doc. PaedDr. Pavlu Šamšulovi, Csc., dále konzultantu PhDr. Martinu Raudenskému Ph.D za rady ohledně grafického designu a ilustrace, za zajímavé připomínky doc. PhDr. Marii Fulkové, Ph.D a také paní Mgr. Evženie Němečkové za příjemnou spolupráci při praktické zkoušce výtvarného úkolu s dětmi na ZŠ Mokropsy.

Anotace

KROBOVÁ, K. (2010). *Street-art*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, 67 stran. (Přílohy)

Bakalářská práce se zabývá graffiti a street artem kolem nás. Píše se v ní o těchto fenoménech, čím pro nás jsou, proč vznikají, a jak ovlivňují naši kulturu například na poli grafického designu a ilustrace, a obráceně. V praktické části zkouším sama vytvořit svůj street art a umístit ho ve veřejném prostoru, ukazuji na vlastní knížce, jak jsem sama ve své práci ovlivněna.

Klíčová slova: street art, graffiti, velkoměsto, veřejný prostor, výtvarná výchova, ilustrace, grafika

Abstract

KROBOVÁ, K. (2010). *Street-art*. Praha: Charles University, Faculty of Education, Art department, 67 pages. (Attachment)

This bachelor work is concerned with graffiti and street art. It is focused on these phenomena, what they are for us, why they appeal and how they influence our culture in the space of graphic design, illustration and the other way around. I try to create my own street art and place it in public space, I show on example of my illustrated book how much I am influenced myself.

Key words: street art, graffiti, city, public space, art education, illustration, graphics

Obsah:

Úvod	6
1 Teoretická část:	
1.1 Pojmy a druhy graffiti a street artu	7
1.2 Metody, materiály	11
1.3 Příznak doby ve street artu	11
1.4 Kdo je street artista a kdo umělec, umění x vandalismus	13
1.4.1 Důvody proč	16
1.4.2 Jaké by mělo být dílo, aby bylo dílem uměleckým?	18
1.4.3 Kultura mládeže	20
1.4.4 Gender v graffiti a street artu	21
1.4.5 Veřejný prostor	21
1.4.6 Historie a vývoj graffiti	24
1.5 Vliv na události a předměty kolem nás, ilustraci a grafický design	29
1.5.1 V čem se takový vliv může projevat, ukázky, vybraní autoři	30
1.5.2 Akce, výstavy spojené s tematikou graffiti a street artu	35
2 Didaktická část:	
2.1 Hypotéza	39
2.2 Průzkum	39
2.3 Dotazník a jeho konstrukce	39
2.4 Závěry průzkumné sondy	47
3 Výtvarná část:	
3.1 Moje nálepka, objekty - nafotografované	49
3.2 Srovnání zkušenosti s graffiti a street artem v Athénách a v Praze	49
3.3 Ilustrovaná knížka - ovlivněná technikami a vizuální podobou street artu	52
3.4 Návrh didaktického projektu pro žáky ZŠ	53
3.4.1 Dílčí ověření projektu (zkouška výtvarných úkolů)	60
3.4.2 Reflexe didaktického projektu	61
3.5 Výběr fotografií	62
Závěr	63
Seznam použitých zdrojů a literatury	64

Úvod

Ve své práci bych se chtěla zabývat graffiti a street artem. Kde jsou jeho hranice, co nám může dát hlubší seznámení se s tímto fenoménem, jak zasahuje do našeho každodenního světa bezprostředně na ulici, ale také jako inspirace a zdroj ve světě reklamy, grafiky, ilustrace, módy a doplňků.

Asi každý z nás se s formou street artu setkal a má na něj nějaký názor, vždyť v posledních desetiletích je součástí našeho bezprostředního okolí ve městě. Máme na něj kladný nebo záporný názor, uvědomuje si ho, nebo tato místa místa míváme a přehlízíme. I přes tuto možnost si myslím, že street art na nás působí poměrně silně emočně už svou základní povahou a umístěním. Alespoň mě oslovuje poměrně silně a vnímám ho ve většině pozitivně. Hledám výjimečné kousky, dobře a trefně umístěné, které evokují odvahu a svobodu projevu.

S dobou moderní přišla i svoboda tvorby, jak si jen umělec dokáže představit, někdy až příliš, že si s ním člověk neví jak poradit. Člověk si tak může tvořit, co ho napadne a společnost si ho zároveň nijak nevšímá, nemá žádnou odpovědnost za to, jakým směrem se tvorba a umění dáva. Společnost má ale svá pravidla, kde se najednou ukazuje, že tady už svoboda tvorby končí a i umění se najednou stává nelegální záležitostí.

Na první pohled máme graffiti a street art. Street art je jeden pojem, ale schovává poměrně dost druhů a podob umění ulice, které vyvolávají spolu s graffiti poměrně bouřlivé diskuse. Na první pohled by se zdálo, že je pojmem docela jednoznačným, ale sama stále jeho hranice hledám, co tvorbou ulice ještě je, a co už je na jedné straně čmáranic, ničením, a na straně druhé uměním komerčním (plakáty, reklama v ulicích) nebo oficiálním, jako jsou pomníky a sochy (díla uznávaného umělce většinou objednaná a zaplacená). Zkusme tedy najít jakousi definici pojmu street artu skrze jeho charakteristické prvky a analýzu na jednotlivé druhy/typy, skrze něž by se tento pojem mohl ostřeji vymezit.

Jde o fenomén mezi námi, nevzniká v izolaci a stejně tak nás nějak ovlivňuje. Jak se tomu děje například v grafickém designu a ilustraci bych chtěla nastínit ve své práci. Zároveň jde o subkulturu poměrně zajímavou, s historií i vývojem, které nám mění přístup a pohled na samotná díla graffiti a street artu. Vytvořit takové kvalitní dílo znamená projít si „školou“, cvikem ruky a mnohým skicováním. Uvědomit si tyto kořeny a souvislosti s okolním světem mi připadá jako zajímavé téma i do hodin výtvarné výchovy, a proto se ve své práci pokusím navrhnout takový projekt.

1 Teoretická část

1.1 Pojmy a druhy graffiti a street artu

Graffiti vzniklo v Americe, v 60. letech se začalo dostávat z okrajových částí do center měst a stalo se životním stylem, vlastní kulturou. K nám začalo pronikat na počátku 90. let. Tito sprejeři se nejčastěji organizují do skupinek, říkajících si „crew“. Podle časopisu POLICISTA (5/2000) se počet těchto crew odhaduje na několik tisíc. I když tímto fenoménem se zabývá i řada jednotlivců. Na druhou stranu, když hledám informace o tomto fenoménu, ukazuje se, lidí věnujících se tomuto tématu je vlastně docela omezený počet, jen jejich tvorba je dnes už všude, nejen u nás, ale po celém světě.

Pojmy graffiti jako subkultury:

Tento fenomén vytváří svoji vlastní společnost lidí s pravidly a pojmy, ve kterých se pohybují, má svoji hierarchii a řád. Každý si projde cestou začátečníka, mladí ho často berou jako módní záležitost, vyzkouší si ho a záhy opouští. Když vydrží, mohou se pokoušet dosáhnout respektu a úcty druhých kvalitou i kvantitou práce.

Crew – skupina lidí, nejčastěji přátel, která tvoří pod jmenem své skupiny, mají společnou myšlenku pro věc, jak a proč malovat, často vzájemné vztahy berou velmi vážně, jako svoji rodinu. Jednotlivé crews jsou si vzájemně konkurencí a soupeři.

Tag – jednoduchý jednobarevný podpis. Jde o tvarovou zajímavost znaků. Writer si ho trénuje ve skicácích, aby získal do ruky švih a jistotu, a potom ho šíří v terénu, je základním projevem writerů, kteří si jím označují teritorium, podepisují se na místech, která navštíví, a dávají v rámci této komunity najevo, že jsou.

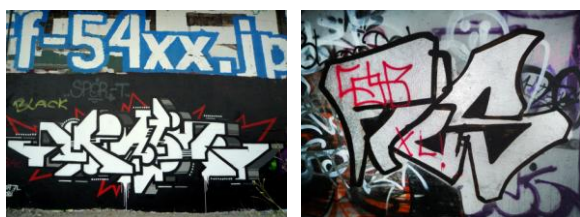

- tag, Praha 2010

Throw up – jde o malbu jednoduchých písmen ve dvou nebo třech barvách. Bývají to první pokusy graffiti.

Piece – dílo graffiti, které je předem promyšlené jak bude vypadat, postup tvorby, která barva půjde jako první..., připravené ve skicácích. Často je pak vytvořeno více lidmi v noci, kdy je klid na práci a s větší pravděpodobností tvůrce nikdo nepřekvapí. Prestiž takového díla udává i odvážnost umístění.

Bombing – akce, nejčastěji noční, kdy crew vyráží na místo, kde malují svůj předem promyšlený piece nebo chrom.

- piece a chrom, Praha, Zlíchov, 2010

Chrom – jméno crew či nápis vyvedený v metalické barvě spreje, nejčastěji stříbrný s čenou konturou.

Oneman Wholecar – jeden z cílů writera, pomalovat *sám* celý vůz vlaku. Je to adrenalin, stres a rychlost.

Getting up – znamená být vidět.

„nekrosit“ – znamená nepřemalovávat díla druhých, je to slušnost, pravidlo, jeho porušení může znamenat projev odporu a vyústit ve fyzické napadení mezi crews.

All city – být vidět všude, všude mít alespoň svůj tag.

Hall of fame – jsou legální plochy pro graffiti a street art.

Fill in – výplň, barevné vybarvení písmen

Toy – v překladu hračka, je to poněkud nepříjemné označení pro začátečníka.

King – je na vrcholu hierarchické pyramidy, je uznáván většinou ostatních za mistra: King of the Line/All city king – král, který má své podpisy všude, je nejčastěji vidět, i když jde jen o tags.

King of Style – král, který je mistrem pro svůj styl, pro krásu a kvalitu provedení.

King of Everything – má svá díla všude a ještě mají úroveň.

Urban art: Graffiti a druhy street artu:

Graffiti a street art je „druh uměleckého projevu ve veřejném prostoru“. Najdeme ho ve městech po celém světě. Většinou je anonymní, bez podpory a povolení úřadů i majitele podkladu. Specificky využívá městské prostředí.

Zaměřím-li se na vizuální, grafické podoby, graffiti a street art můžeme dále rozdělit na stickers, tagaře, writery a objektové tvůrce (tyto pojmy jsem převzala z článků a diskusí týkajících se tohoto fenoménu a především z vlastní zkušenosti, s jakým typem street artu jsem se setkala).

„Jsou to čmárance, jejichž význam je v textu samotném, co je v něm řečeno, vychází z konkrétní kultury a její znalosti, jde o jistý druh estetiky, improvizuje na stejné téma znovu a znovu.“ Podstatný je tvar písmen, bezelstnost. Graffiti je univerzálním jazykem dětí, mládí, dospělí mají strach z neznámého. Graffiti writeři nejsou žádnými gaunery. Pro styly a psaní neexistuje žádný slovník, nemění se jen tvary, experimentuje se třeba i s materiály. Pár zásad je snad používání *úhlů menších než 90 stupňů, rytmus, energie a výrazně vyhraněný postoj*. Psaní tagů pak připomíná asijskou kaligrafii – každý tah je neodčinitelný, nesmí se váhat, je třeba mýt pod kontrolou každý tah. Street artu jde o sdělení. Street art využívá významy, značky a odkazy, je hravější a pro širokou veřejnost stravitelnější. Má různé podoby, od stříkání přes šablony, nalepování 3D objektů až třeba po nelegální vysazování stromků. Hranice jsou široké a rozdíly mezi uměním, streetartem a graffiti se často stírají a navzájem prolínají. (writer Key) Vše je o kreativitě. Je to rituál přechodu do dospělosti, a také způsob protestu. Graffiti dodává městu na autenticitě. Pohled na něj se hodně změnil s objevením street artu na scéně spolu s Banksym. Krása je subjektivní pojem, za vzhled našich měst je zodpovědný každý z nás. (writer Lindblad pro Kaláb, 2008) Ulice představuje ideální plátno, zdroj inspirace i permanentně naplněné hlediště v jednom. A graffiti a street art je hlavně radost. (Wohlmuth pro Kaláb, 2008)

Graffiti označuje obrazy písmen, vytvořené barvami ve spreji na zdech či větších volných, veřejných plochách, případně kombinované s technikami jako je třeba

škrábání do omítky nebo malování. Bývají to nápisy velkých rozměrů, více či méně čitelné. Může využívat i techniku koláže, lepení různých materiálů jako je textil, stuhy, smirkový papír, různé 2D materiály se specifickými strukturami, ale to už jde o přechod a stírání hranic mezi street artem a graffiti.

- Romeo a Phoe – graffiti
- Confiteor a jeho šablona, u Karlova mostu, Praha, 2010
- šablona „zebra“, Praha, 2009

Ke graffiti patří také šablony, stříkání přes ně, které vytváří pevné obrysy.

Váleček (roller) – nápisy většinou větší velikosti vytvořené pomocí válečku, fasádní barvy a teleskopické tyče.

„Malba“ plamínkem zapalovače

Stickers neboli nálepky jsou záležitostí poměrně nedávnou, jde o autorské nálepky, vytištěné (opakují se, najdeme je na různých místech nebo ručně tvořené – jsou pak originálními dílky). Jak vypadají, záleží na možnostech autora a za jakým účelem je vytváří. Jsou malého formátu a podle toho jsou také umísťována na tenkých sloupech, okapech, hladkých plochách třeba dopravních prostředků atp., ale hlavně v měřítku k člověku, aby je mohl zaregistrovat a „číst“, takže nejčastěji ve výšce očí. Můžou být kreslené ručně, tištěné na domácí laserové tiskárně anebo profesionálně vytištěné. Jejich výhodou je to, že jsou předem hotové, jejich umístění je rychlé a snadné a hlavně nenápadné, takže takového „umělce“ policejní hlídka ani nepostřehne. A ten takové nálepky může nosit po kapsách a při náhodné příležitosti je kdekoli lepit. (první u nás začala nálepkami skupina Guma Guar). Objevují se však také nálepky větších rozměrů, často jsou to nalepené černobílé xeroxové zvětšeniny obrazu. (viz. obrázek na titulní straně)

- nálepky na Karlově mostě, 2010

Posters – plakáty – jsou tvořené pomocí šablon a sprejů, nebo tištěné sítotiskem, na kopírce, nebo i ofsetem, u nás nejsou tolik běžné. (viz. grafický design a James Victore)

Tagaři a Writeři – to jsou ty „čmáranice“, klikyháky a podpisy, které jen ničí fasády, otravují náladu majitelům a degradují všeobecný názor na street art. Ale jsou jakousi

neodmyslitelnou součástí graffiti, kdo dělá graffiti, byť sebeumělečtější, dělá také tagy, vedle propracovaných pieců si značkuje další území tímto způsobem.

Objekty, prostorové instalace, reliéfy – sošky či reliéfy většinou z plastických materiálů výrazných barev, umístěné na nejrozmanitějších místech. Patří sem i mozaiky z barevných čtverečků nebo sklíček – tzv. Pixel art, seskládané a nalepované přímo na veřejné ploše, stěně, povrchu. Objevují se i nové projevy „zdobení“ ulice, jako třeba obháčkovávání trubek a tyčí.

- Nick Zipper – zip na Andělu, 2010
- pixelart
- objekty na domě v ul. 28. Října, Praha, 2010
- Kino Oko –obháčkováná trubka, Praha, 2010

Videoprojekce – promítání obrazů či textů do volného prostoru. Dají se tak vytvořit krásná barevná díla na kulise domů a přitom stačí jen vypnout projektor a dílo je pryč, bez jakýchkoli následků. [online] <[L. A. S. E. R. tags](#)>

Tagtool - umělci pomocí projektoru a počítače malují světlem okolní fasády.

Populární jsou motivy z komiksů a cartoons – pop kultury. Street art proniká do dalších oblastí jako oděvní návrhářství a móda, hudba, tanec, grafika, reklama a design, a také kov a šperk. Je pro nás obrovskou studnicí inspirace, což ho ale nijak neospravedlňuje a zůstává nelegálním. Street artu se často věnují sami oficiální umělci ve svém volném čase.

Formálně je velmi rozrůzněná a jen těžko bychom se pokoušeli vypořádat nějaké zákonitosti nebo obecné vývojové tendence.

Některými z domácích autorů jsou – podle podpisů – Ahoy, Masker, Point, Pasta nebo Zipper.

- Masker, Praha, 2008 v rámci Namesfestu
- Point – telefonní budka, Kampa, 2008
- Point – graffiti na Meet Factory, Praha, 2008
- Pasta - nálepka

Z řeči komiksu využívá i street art vizualizaci metafory nebo přirovnání (vidět hvězdičky, mít radost v srdci, cítit, jak se točí hlava...) s pomocí elementární

figurativní symboliky. Základním prvkem takovéto sémantiky je především dohodnutý, konvenční znak „obláčku“ a typologie charakterů založená na přesně koncipovaných stereotypch, typech postav. (viz. výše Pastova nálepka) (Eco, 2007)

1.2 Metody a materiály

Shrňme si zde, jaké jsou postupy tvorby street artu, jaké prostředky, nástroje a materiály používá takový umělec, co street art činí vizuálně jedinečným a inspirativním. Odkazujme se k formám street artu, které nějakým způsobem korespondují s prostředím, snaží se něco říci a nejsou jen bezduchými projevy, neboť to znamená, že autor si dost možná předem vybral místo, kam své dílo umístí, nebo má vizi, co by chtěl znázornit a hledá vhodné umístění. Obojí ale na začátku znamená, že takový člověk přemýšlí a vymýšlí, jak své dílo provede, a dá se předpokládat, že si dělá *skicy a zkoušky*.

Důležitým faktorem je jistě také *měřítko*, stejná věc v různé velikosti působí jinak, zvolená velikost hraje roli v působení takového díla ve *vztahu* k velikosti podkladu i celého okolního prostředí. Umělec si tedy vytváří návrh, ať už na papíře, nebo pouze v myšlenkách.

Dalším krokem je mít k dispozici vhodné nástroje a materiály, kterými mohou být: *Barvy*: ve spreji, barvy pro venkovní nátěry, syntetické barvy, markery.

Technika sítotisku: sítotiskové síto, ovrstvovač, barvy na sítotisk, tříč, ruční sítotiskový stroj, lampa na vysvícení.

Materiály: Lepicí fólie, pěnové fólie, desky, 2D materiály různých druhů, textil, plst – ať už k vytváření objektů samotných nebo k použití coby šablony.

Lepidla na různé materiály ve spreji, v tubě, tavná lepidla v pistoli, dala by se použít i pěnová izolace, polystyrén, sádra, kapa desky.

Štětce a štětky spíš velkých rozměrů, válečky, nože, nůžky, řezáky. Tištěný papír (noviny, plakáty, časopisy...) k vytváření dekoláže.

Graffiti pak je vytvářeno přímo rovnou na veřejný „podklad“, zatímco street artové projevy jsou vytvářeny předem a potom teprve umísťovány – lepeny, promítány.

Tento výčet je samozřejmě jen základní seznam, který nám ukazuje, jaký charakter takového umění asi můžeme očekávat a s čím případně pracovat, pokud bychom street art jako cestu vyjádření chtěli sami následovat. Materiály mohou být nejrozličnější, záleží jen na tvůrci, co si vymyslí, ale mezi základní podmínky patří, že umístění pro takový objekt je povětšinou ve svislé poloze někde ve veřejném prostoru, takže se často setkáváme s nepřízní povětrnostních podmínek, což znamená použití takových materiálů, které odolávají tlaku a síle větru, deště, mrazu – což znamená použití hlavně materiálů syntetických, které těmto vlivům nepodléhají anebo jen za dlouhou dobu. Což lze považovat za jednu z nevýhod graffiti i street artu - používá materiály nešetrné k životnímu prostředí a zároveň, pokud se snažíme takovou tvorbu odstranit, jde to jen těžko znovu syntetickými čističi, anebo vůbec. Měla jsem příležitost vidět také čištění graffiti na betovém mostě vodou za pomoci tlakové pistole. (viz. obrázky ve složce „ulice“)

Tvorba samotných objektů či stickers probíhá na pracovišti takového tvůrce, zatímco graffiti, šablony, tagování, writerství probíhají rovnou v terénu.

1.3 Příznak doby ve street artu

Street art můžeme chápat jako fenomén pohybující se na poli mezi uměním a folklórem. Má pro autora i společnost nějaký význam, a to ať je formálně i obsahově méně či více zdařilý, něco znamená. Na skutečnost člověk působí pomocí znaků, znaky jsou prostředkem. „Dílo-věc“ funguje jako vnějškový symbol, kterému odpovídá nějaký určitý význam. Ten je uložen jako „estetický předmět“ ve vědomí určité kolektivity. I tehdy je však proměnlivý. Společnost a povědomí je stále v pohybu a proměňující se.

Ve filosofii znaku vnímáme význam jako most mezi znakem a transcendentní skutečností. „Husserl rozlišuje mezi tím, co jméno znamená (smysl) a tím, co pojmenovává (předmět představy).“ (Volek, 2004, str. 40) Na význam díla se můžeme dívat zvenčí, ale také zevnitř. Obraz je sdělením, je ale také ilustrací. Znak zastupuje něco vzhledem k ideji, kterou produkuje nebo modifikuje, nese určitý pojem o objektu, pro někoho něco zastupuje z nějakého hlediska nebo z nějaké příčiny. Znaky můžeme dělit na *ikony* (zastupují svůj objekt tím, že se mu podobají, zahrnují v sobě vlastnosti objektu), *indexy* (denotují svůj objekt tím, že jsou jím opravdu ovlivněni) a *symboly* (jsou jménem nebo popisem, který označuje svůj objekt asociací představ nebo zvykovým či domluveným spojením). (Palek, 1997) Graffiti nejvíce používá symbol, neboť ta slova a písmena, která píše ve svých piecech i v tazích jsou jejich osobní „přezdívky“, které si vybrali, aby je v ulicích zastupovaly. Písmo, i většina slov jsou už sami o sobě symboly. Konkrétní tvar písmene byl vybrán pro konkrétní hlásku na základě jakési dohody určité společnosti, stejně tak slovo, to že si například pod pojmem pes představíme právě psa je v důsledku toho, že žijeme ve společnosti, která je „domluvená“, že skupina znaků „pes“ znamená právě psa jako zvíře. A tak je i Banksyho krysa symbolem jeho osoby, takovým podpisem, identifikátorem. Zároveň je však ikonou, je stylizovaná, kreslená v situacích pro běžnou krysu nemožných, přesto nese znaky krysy. Stejným způsobem je symbolem a ikonou Pastova pasta. Ikony jsou nejčastějším projevem šablon, které nejčastěji zobrazují něčí tváře, předměty nebo zvířata. Barva je ve většině případů indexem, je použita pro svoji oblíbenost autorem, či pro záměrný barevný efekt a působení díla. I když může být i symbolická.

Také podle Tomáše Fassatiho (2001) se dnes, v době postmoderní, dorozumíváme pomocí grafických figur, znaků a symbolů.

„Materiální artefakt (dílo-věc) vytvořený umělcem je pouze označujícím smyslovým symbolem, jehož význam utváří „estetický objekt“, situovaný v kolektivním vědomí. Umělecké dílo jako autonomní znak nemíří na určitou specifickou realitu (určitou transcendentní skutečnost), nýbrž vztahuje se na „celkový kontext zjevů tzv. *sociálních*, například filosofie, politika, náboženství, hospodářství atp. v kolektivním vědomí.“ (Volek, 2004, str. 44) Dílo tedy, tak jako znak, není mimo komunikaci, ale coby autonomní znak může mít k věci, kterou označuje, vztah nepřímý, třeba metaforický, čímž k této věci stále směřuje. Vzbuzuje asociace.

Umělecké dílo chápeme jako znak, který má esteticky působit, více než ostatní věci neumělecké. Znak je skutečnost vnímatelná smysly, která k něčemu směřuje, zastupuje, něco „míní“, sděluje – znakem může být vše, je základem myšlení a nejzákladnějším je dialog. Dílo jako znak má dvě funkce: *autonomní* funkce odkazuje na celkový kontext zjevů sociálních v kolektivním vědomí společenství, *komunikativní* funkce replikuje sdělovací vztah, může být „rozptýlená“. Například funkce expresivní, reprezentativní a apelativní, a také estetická. Všechny komponenty díla mají vlastní

sdělovací hodnotu, svůj význam (i barvy, linie, téma...) Jako význam funguje ale celá struktura díla, jako jazykový kód. (Volek, 2004, str. 46) Objekt je určitým způsobem znak (činí ho takovým, jakým je) a k podstatě znaku patří, že určuje jisté ideje. (Palek, 1997, str. 163)

Dílo komunikuje s vnímatelem jako celek, je prostoupeno nedělitelnou energií, působí. Zároveň ale můžeme říci, že je tvořeno obsahem a formou, forma může čitelnost obsahu zesnadnit anebo naopak. Ale obojí vlastně vzniká najednou, je neoddělitelné. Dílo jako symbol funguje v rámci společnosti spojené jazykem, který dává symbolům jasný, konkrétní význam, nepřevoditelný zcela přesně do kultur jiného jazyka, naše mentalita je zčásti dána právě naším mateřským jazykem, a také díky tomu je i podoba tvorby ulice pro každou kulturu jedinečná. Street art je zde chápán jako jeden ze symbolů ve smyslu těch znaků, které používáme při vzájemném sdělování, jako jsou slova a jejich uspořádání, gesta, obrazy, kresby a napodobivé znaky. Ke sdělování a zaznamenávání symboly potřebujeme. „Jazyk je sociálním systémem znaků, zprostředkovávajících reakce členů společnosti navzájem a na jejich okolí. Porozumět jazyku znamená používat jen těch znakových kombinací a transformací, jejich užívání je v dané společenské skupině přípustné, denotovat objekty a situace tak, jak to činí členové této skupiny, očekávat při užití jistého znakového vehikula to, co jiní členové této skupiny, a vyjadřovat své stavy stejně jako ostatní.“ Rozumět jazyku a správně ho užívat znamená řídit se pravidly jeho užívání běžnými v daném společenství. (Palek, 1997)

Estetická funkce k uměleckému dílu patří, a to jak v pozitivních konotacích, tak i v těch negativních, umělecké dílo se nemusí líbit, aby bylo dílem uměleckým, a proto pokud se někomu projevy street artu nelíbí, neznamená to ještě, že nejde o umělecké dílo. Berme v potaz také případné nekompetence vnímatele. Dílo je výzvou v čirém stavu, teprve pochopení diváka mu dává smysl. (Mukařovský¹, 2008)

1.4 Kdo je street artista a kdo umělec, umění x vandalismus

Celkově je street art velmi moderní záležitostí, což souvisí s uvolněním společnosti po sametové revoluci, větší svobodou slova, ale i tvorby doby postmoderní, která se rozbíhá všemi možnými cestami, zkouší možnosti klasických i nových materiálů a myšlenek. A umění ulice je tohoto specifická ukázka. Po předešlých generacích nám zbyly opuštěné továrny a plochy z betonu, svou strohou chladnou šedostí svádí k tomu, vyzkoušet si na nich něco vytvořit. Vedle toho jsou ale označována také místa v soukromém vlastnictví a používaná, a další objekty a plochy, všude se ale writerství a street art střetává se zákonem. Specifikem tohoto umění či tvoření, označování všech výše uvedených druhů je asi jeho vznik venku, přímo na „podkladu“, jež autorovi nepatří, jen si je našel coby vhodné pro jeho tvorbu, nebo ho to místo naopak inspiruje pro nějaké konkrétní ztvárnění, v kontextu s myšlenkou, změnou, úpravou. Místa jsou to buď veřejná, dostupná nám všem kolemjdoucím

---

¹ Jan Mukařovský (1891 – 1975)

Byl středoškolským profesorem v Písku, později v Praze, kde vyučoval také na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jako soukromý docent estetiky. V letech 1930 – 1934 přednášel také poetiku a básnickou stylistiku. Profesorem byl také v sémiologii umění a estetiky. Roku 1936 vyšla kniha *Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty* zabývající se uměleckým působením a jeho autonomií, problematikou znaku a významu, funkcí a hodnotami uměleckého díla.

Záměrnosti a nezáměrnosti v umění vyšli 1943 – se zaměřují na problematiku neustálé proměny znaku, tyto přednášky vyšli ve *Studiiích z estetiky* (1966)

divákům (jako jsou fasády domů, sloupy se značkami, ulice, skříňky), nebo naopak až se vstupem zakázaným nebo téměř nemožným, kam vedou takového tvůrce asi nějaké potřeby adrenalinu. V dnešní době, kdy je smyslem street artu jeho šíření po internetu k ukázení jeho kvalit, tvůrci vyhledávají opuštěná místa továren, která běžně nikdo nenavštěvuje, mají zde klid na práci, a mohou si tak své dílo propracovat. Pro takového nadšeného diváka to pak znamená, že si tato místa musí najít. (Overstreet, 2006)

Záměrem může být také samotné odvážné umístění na dobře viditelných místech, odkud zároveň takovou tvorbu jen tak někdo neodstraní jako tunely, fasády mnohopodlažních domů, kde je až fascinující, kam všude je takový streetartista ochotný a schopný vylézt.

Jak se na věc dívá zákon

„I umělecké graffiti nastříkané na zdi bez souhlasu vlastníka nemovitosti je vandalstvím, dle trestního zákoníku České republiky je sprejství v jakémkoliv množství definováno jako trestný čin. Ovšem z hlediska logického myšlení za nějaké čmárání na zdi nemůžete přeci jít do vězení. Chyba, můžete! Byť nakreslíte jen smajlíka na zeď starého, ošklivého domu. Říkáte si, vězení za malování? Není možné. Ovšem počmáráním zdi se dopouštíte hned dvou trestních činů, nikoliv jednoho. Dle § 257, zákona číslo 140/1961 Sb. je druhým trestným činem Poškození cizí věci. Maximální sazbou je 8 let nepodmíněně, třeba i jen za čárku na historické budově, které si může sprejer jít odsedět už v patnácti letech jeho života.“

Vrchní komisař pro Prahu 6, Rubeš:

„Počet sprejerů v Česku roste. A dopadnout je stále složitější, i když osmým rokem na to platí poměrně přísný zákon. Sprejeři svými podpisy dokážou pomalovat skoro cokoli. Domy, mosty, tunely, podchody, veřejné osvětlení, vlaky nebo tramvaje. V mnoha případech se to lidem nelíbí. V jejich očích je to vandalismus a požadují trest. Také se logicky ptají - proč to dělají. Těch důvodů je podle psychologů řada. Hlavně kluci v pubertě se tak snaží zaujmout okolí a vyjadřují čmáráním na zdi svůj vzdor a nesouhlas.“

(Sprejství - Vandalismus nebo umění?)

10/05/2009 - betak

[online] <neophyte.cz>

Podle článku v časopise Policista 5/2009 se prý problémy s dokazováním tohoto druhu vandalismu téměř nevyskytují. Pachatelé jsou většinou zadrženi na místě činu policejními hlídkami, k trestné činnosti se doznají při výslechu, bývají usvědčováni přímými svědky, anebo jsou zachyceni záznamy z kamer (některá města je mají umístěny v historických částech). Kde ale problém vyvstává, je při určování výše škody stanovené znaleckým posudkem, specifika škody označuje i sám pachatel, když to byla „práce“ více lidí (crews). Anebo je zde problém se zjištěním majitele poškozeného objektu.

Většinou se nejedná o škody přesahující 2 000 korun, a tak jde vlastně pouze o přestupky. V té době tedy Ministerstvo vnitra navrhovalo zvýšení pokuty z 2000 na 10 000 korun. Ovšem pachatelé jsou většinou osoby bez příjmu, to je pak uložená sankce nevymahatelná. Nebo to bývají lidé nezletilí, ty nejde postihnout vůbec, nebo mladiství, u nichž je trestní sazba snížena na polovinu. Z toho vyplývá, že

efektivnějším řešením je uplatňování alternativních trestů obecně prospěšných prací (§ 45 str. zákona), které ukládají pachateli za úkol uvedení poškozené věci do původního stavu. Dalším opatřením je podpora projektů kamerových systémů KSP – k roku 2000 bylo podpořeno 97 projektů kamerových systémů ve 45 městech a ze státního rozpočtu byla uvolněna částka 139 790 000 korun. Zároveň v rámci nízkoprahových zařízení, krizových center a klubů se také pracuje se sprejery. Navazují zde s nimi kontakt a snaží se vyhledat mezi nimi graficky talentované jedince, jimž pak nabízejí spolupráci na realizaci jejich činnosti tím způsobem, že jsou vyčleňovány legální plochy pro tuto činnost. Tady se ale obávám, že takováto centra navštíví jen zlomek writerů a nabízené řešení se poněkud míjí se zmíněnými důvody, proč vlastně mladí lidé tento druh činnosti vůbec vytváří.

Ve většině případů je největším problémem se sprejerstvím, i výše zmíněný článek řeší sprejery, další typy street artu zmiňovány nejsou. Je to asi způsobeno tím, že většina lidí si pod tvorbou ulice představí jen sprejerství, ono je také nejčastějším a nejvíce viditelným projevem. A asi také nejsnáze dostupnou metodou pro mladé „nevybouřence“, prostě získají (koupí si nebo hůř ukradnou) barvu ve spreji a mohou se projevat, ostatní materiály a technologie už vyžadují víc znalostí, promyšlení výsledného díla, finální prostředky na materiály (fólie, pěnové hmoty, plastické materiály, speciální barvy), které nejsou tak snadno dostupné. A tak se těmto dalším kategoriím věnují „uvědomělejší“ lidé, kteří už bývají často umělci studovanými a k umění uznanému i společnostmi mají na poli street artu blíž.

V Americe jsou dnes přísná opatření proti writerům, ve Velké Británii je již vyhlášena nulová tolerance. U nás je graffiti i street art nelegální činností, ale na druhou stranu města jako Praha, Zlín, Havířov, Moravská Třebová, Třebíč nebo Vsetín mají své legální plochy, kde se malovat může, a kde se pořádají i graffiti jamy.

Odstraňování graffiti je velmi nákladné, 1 metr čtvereční vyjde na 150 – 250 korun. Je otázkou, jak dalece pomohou vyčleňené plochy nahradit prostor writerům, aby nemalovali na místech nežádoucích.

Graffiti a street art se dá ale také využít různými způsoby, jako to dělá například Antifa (společnost, bojující všemi možnými prostředky proti fašismu), která o své existenci dává vědět například také sprejováním loga přes šablonu, či graffiti nápisy „antifa“.

Kdo je vlastně streetartista, graffiti umělec?

Jak můžeme vyčíst z různých diskusí a článků, v případě graffiti jde o lidi a umělce mladé, nejčastěji ve věkové hranici 15 – 25 let, tento fenomén je dynamický, hravý, naplňuje potřeby adrenalinu, je nelegální, což láká mnohé mladé nevybouřené lidi, zkouší možnosti, kam až se dá zajít, umístování nebo samotné sprejování je mnohdy fyzicky náročné.

Street artem se zabývají lidé většinou ve věkové hranici 18 – 30 let.

Mladí umělci často hledají formy svého vyjádření, metody a atraktivní materiály. Je to spojení práce a hry. Ty méně příjemné faktory jsou, že ještě „pubertální“ mládež neví co se sebou, má potřebu na sebe upozorňovat, šokovat nebo ohromovat okolí. Tady se dostávám k tomu, že věk až na výjimky je docela zřejmý, ale úroveň díla těchto tvůrců je extrémně odlišná, jsou to lidé na jedné straně vystudovaní v oblasti umění a na pólu druhém bohužel vandalové, kterým nejde o nějakou myšlenku, ale

jen poškodit a ničit. Mezitím je pestrá škála writerů a street artistů, kteří tvoří na různé úrovni a z různých pohnutek. Někteří se třeba časem vypracují z rozpačité tvorby k velkým dílům. Existenční zázemí a dosažené vzdělání nehraje roli. Mezi streetartisty najdeme i profesionály, kteří malují pouze na zakázku, takových je ale málo. Bohužel většina sprejerů poškozuje jednoduchými, nicneříkajícími podpisy (tags) cizí majetek, včetně kulturních památek. Ale kdo dělá graffiti jako takové, sebevíce krásné a propracované, většinou dělá i tagy, obě podoby writerství k sobě patří.

1.4.1 Důvody proč?

Dalším důležitým faktorem je, proč to tito lidé vlastně dělají, jestli má tato tvorba nějaký smysl? Tady se znovu odkazují na diskusní fóra, která jsou v tomto ohledu velmi pestrá, neboť se v nich ptají běžní lidé po smyslu street artu (někteří s rozhořčením, jiní s čistým zájmem) a odpovídají jim jiní lidé, ale i samotní tvůrci. Pro některé se graffiti, street art či nějaká jeho konkrétní podoba stala dokonce smyslem jejich života, důvodem, proč žít dál – tady se stává i závislostí. Tvoření může být také náhradou, například za lásku prakticky žitou, ukojením hladu po něčem, co nám bytostně chybí, které nás činí zase celým, aspoň na chvíli. Neboť po takovém celistvém pocitu touží každý z nás, i ten, kdo není přímo zrozen k tomu být umělcem, ale tvorba mu přesto může pomoci.

Jak jsem psala výše, pro někoho je adrenalinovým sportem – to samotné tvoření, pocit nelegálnosti nebo možná samotné útky, když jsou nachytáni při samotné tvorbě. Jiní tvoří jako způsob, jak se prosadit, jak se veřejně vyjádřit, nebo něco vyjádřit – svou nespokojenost se společností, politikou, někým konkrétním. Tyto důvody, proč lidé tvoří graffiti, jsou velmi pěkně vidět ve filmu Gympl Tomáše Vorla, který tuto problematiku sleduje sympaticky nehodnotícím způsobem. Z pohledu diváka nám ukazuje, jak takový svět pro někoho asi vypadá, že se může stát závislostí, ale také jak fascinující může takové tvoření být. Prostředí gymnázia se mi zdá poněkud přehnané, ale co se problematiky graffiti mezi mladými všeobecně týká, je tento film zajímavým pohledem na tento fenomén, na jeho vlastní život, který většina z nás přímo nezainteresovaných nevidí.

Takovou paralelu vidím ve filmu Let's dance, ve kterém tanec na ulici je vlastně podobným úkazem nebo vlastně také jedním z druhů Street Artu. Kdy vzniká komunita lidí, rivalita mezi nimi, soutěžení, trénování, zlepšování se, postupně krystalizují čistší styly, a čím dál tím více se dá mluvit o umění. Takhle vyhraněná podoba je ale asi jen v Americe, jestli vůbec takto idealizovaná, kde tento typ umění a projevu mladých lidí vznikl, a díky čímu dál tím většímu propojování celého světa se šíří i k nám. Ale to už jsou právě ty vykrystalizované styly, které jsou u nás populární skrze filmy a vyučuje se jim jako jiným druhům cvičení a tanců v centrech k tomuto určených, kde si můžeme zaplatit za lekce. To má ale s původním smyslem a vznikem street dance velmi málo společného. Naše společnost funguje na jiných principech než ta americká, jinak vnímáme menšiny obyvatel, a jiná je naše komunikace s nimi, a tak je přirozené, že i charakter umění ulice, ač přijatý z Ameriky a vnímající jeho původ, má u nás jiný charakter, možná proto mi někdy připadá poněkud rozpačitý a hůř se dá hledat jeho smysl.

Dalším důvodem pro některého tvůrce může být prezentace sebe sama a šíření takových děl třeba přes internet. Tady je street art jen článkem, částí toho, jak na sebe někdo potřebuje poukázat.

Street art je také způsobem, jak si vydobýt určité teritorium ve městě. Globalizované město je zdrojem námětů, ovlivňuje jeho formy, umístění a čtení. Street art obsazuje volný městský prostor, parazituje. Umělci pracují se sociálním kontextem fyzického umístění díla, dílo počítá s reakcí kolemjdoucího, pracuje s ním, ať už pozitivně nebo negativně. Chce vytvářet kolektivní senzibilitu. Vzniká organicky a samo od sebe, na rozdíl od komerčního umění. Je součástí určitého životního stylu. Nízké a vysoké umění se zde prolíná. Street artista pracuje podobně jako dýdžej, míchá dohromady podněty popkultury, komerční design, citace básníků, retro design, recykluje symboly a dává jim nové významy. Je to veřejný monolog, komentování světa okolo, vyjadřování názoru na úkor toho, že dílo může být za chvíli zničeno nebo jeho autor bude chycen při tvorbě. „Člověk má hrůzu ze své samoty, ze svého omezení, jež touží překročit. Učinit se známým v co nejširším kruhu, otisknout se, zanechat stopu, být zvěčněn – toť touha stejně silná jako pud sebezáchovy a seberozmnožování, všechno v podstatě pud jeden a tentýž.“ (Míčko, str. 82)

Poselství je často politické a protikonzumní. Výrazové prostředky street artu, přitažlivé tolik pro mladé publikum, rychle rozpoznala reklama, která je teď využívá ve formě „neoficiálních“ reklamních kampaní – např. firma Reprezent má svou značku sprejem nastříkanou po zdech ve městě.

Kdo je umělcem a kdo je tedy streetartista umělec?

Umělec kulturu vytváří, ale aby měla smysl, potřebuje svého diváka, někoho, kdo se podívá, dílo ocení a vůbec uzná umělce umělcem. A divákům, nám všem je umění zapotřebí, bez něho by svět byl neúplný: „bez umění by bylo na světě smutno. Bylo by v něm jen to, co je, bez krásných možností a ještě krásnějších nemožností, které se v umění uskutečňují.“ (Míčko, 2004, str. 12-13) Umělec potřebuje diváka, který jeho dílo přijímá, aby mělo smysl.

Dnes je umění výzva, společnost se stává imunní vůči všemu překvapivému, aby zaujalo, musí být často extrémní jako třeba „žralok ve formaldehydu“. (Scruton, 2003)

Umělec má rád výzvu záhadného, nepředvídaného, jen tak snadno nepoddajného a nepostizitelného, má rád divné věci, svěží a vztahující se k budoucnosti.

Jedním z důvodů, proč člověk tvoří, můžeme označit chuť dělat něco zakázaného, něco divokého a nebezpečného, zažít vzrušení, čímž unikáme ze všedního života, kde vládne řád a pravidla. A umění je krásné právě v tom, že může porušovat pravidla a příkazy, může jít proti mravním a společenským zákonům, může jít i proti rozumu. Umění se může podobat lásce, je dřinou, umělec je svým způsobem bohem nad tím, co vytváří, nad svým světem, kde zjevuje to pro něho podstatné a krásné. Vytváří si svůj osobní umělý svět, obraz jeho samotného. Umělec musí být osobně interesován ve svém díle, má potřebu se uskutečňovat, nejen být. „Žije, aby tvořil. A tvoří, aby žil.“ (Míčko, 2004, str. 146) Je to potřeba člověka opodstatnit své bytí něčím, co existuje mimo něho. Vystupuje tak z hranic své osobnosti, ztotožňuje se s děním světa, zmnožuje díla a tím násobí svůj život a poznává tak sebe sama ve vnějších věcech. Je to ozvěna jeho vnitřních procesů, rozmnožuje skutečnost, kterou pak

zvnějšku na díle může zpět k sobě vztáhnout. Potvrzuje si tím život jako hodnotu. Je to zápas člověka s přírodou a skutečností vůbec. Tento dialog je základem estetické účasti na dění světa. Člověk má schopnost stvrzovat své bytostné síly. Poznává podstatu bytí, podstatu sebe sama, mění svět, tvoří umění. (Šindelář, 1961)

A role umělce není jen umět, ale také rozumět, sympatizovat s věcmi a bytostmi, soucítit s nimi a dokázat proniknout do jejich existence a zároveň zůstat svým. A to často ve zdánlivé prostotě a minimalismu. Ovšem je rozdíl mezi prostotou na začátku, prostotou z neumění, neschopnosti ještě zachytit jen to důležité, a prostotou na konci, kdy se umělec už dokáže na to podstatné soustředit a jeho dílo je opravdovým.

Zajímavá je také teorie, že společnost si vychovává své umělce tím, jakou má představu o umění a co od něho požaduje, v čem vidí jeho smysl a užitečnost, vedle samotné jedinečné povahy umělce samotného. A tedy dost možná tento jev souvisí i s podobou street artu, který často společenskou situaci reflektuje.

Potřeba umění a reakce lidí na něj je proměnlivá. Každý věk má své „oblíbené“, jemu blízké umění, záleží na náladě, touhách, konkrétní situaci společnosti, okolí si formuje umělce. Umění pak působí vždy konkrétně na konkrétní lidi. (Šindelář, 1961)

1.4.2 Jaké by mělo být dílo, aby bylo dílem uměleckým?

„Síla umění by měla být taková, že nejenže vyzařuje z díla, ale vrhá svůj lesk i na jeho původce. ... Táž síla, která utváří umělcovu fyziognomii, projevuje se i v jeho životě a v každém jeho aktu, tedy i v aktu tvůrčím.“ (Míčko, 2004, str. 8-9)

Umění neroste jen z vlivů, ale hlavně ze samotného intenzivního prožitku skutečnosti, z odpovědnosti k sobě, současné situaci, ale také k budoucímu, vzniká z odvahy, radosti, nadšení, z potřeby projevit názor za cenu ztráty nebo získání úspěchu.

Pokud dílo vznikne z vitální potřeby umělce něco vytvořit, dost často si najde živou odezvu u těch, kteří si ve společnosti takového díla žádají, protože takové dílo má i jim co říci. Estetično se projevuje jako nutná součást lidského konání a je i v samotné lidské přirozenosti.

Tuto kapitolu věnuji spíše takové úvaze a názorům na umění a jeho hranice, neboť je to téma ve společnosti zmiňované. Nesnažím se je striktně definovat, neboť se domnívám, že to ani není možné. Je to subjektivní pohled každého z nás, co pro nás umění znamená a co vše za umění považujeme. Dalším hlediskem je záměr a osobnost autora, které můžeme, ale také vůbec nemusíme tušit, a přitom okolnosti, důvody a záměry vzniku díla mohou být právě tím určujícím prvkem, zda jde o dílo umělecké či ne. Dalo by se říci, že umění je to, co je vystaveno v galerii, a podle tohoto měřítko by i graffiti uměním bylo, neb do prostor galerie se již dostalo jak v Americe, tak u nás. Jedním z umělců je také slovak Martin Gerboc [online] <[martin](#)> a podíváme-li se na jeho dílo, uvidíme, že hledání hranic mezi graffiti a uměním je nemožné, svět komiksu, graffiti a umění jsou již provázané a my můžeme sledovat jen, v jakém poměru jsou namíchané.

Angažované umění? „Jediným doopravdy angažovaným uměním pro mě vždycky bylo graffiti ve své původní, čisté formě. Žádný street art a malování na legálních plochách, jako dělám já, nebo barevné kostičky z polystyrénu nalepené na zeď, ale čisté písmo a bombing. Graffiti writeři jsou pro mě jediní opravdu svobodní a odvážní hrdinové naší doby. Pohybují se za hranicí zákona pro čistou krásu a pro jazyk, který

má dopad na většinovou společnost asi jako vážná hudba – nikdo tomu moc nerozumí. Kromě graffiti se ale občas objeví i ve veřejném prostoru nějaký výjimečný akt, kterého si vážím. Naposledy to byla parafráze památníku 17. listopadu na Národní třídě od Romana Týce.“ (z rozhovoru s TOY_BOX², 2010)

Umělecké dílo z pohledu sémiologického je souborem mimoestetických hodnot. A sama estetická hodnota je v nich rozplynuta. Jde o dynamickou celistvost těchto vztahů, dílo naplňuje obsahem mlhavé filosofické abstrakce. Vzniká ze zážitků a zážitky z umělcovy/tvůrcovy osobnosti. Je samo v sobě, a zároveň má vztah ke všemu, významový vztah, je svět sám pro sebe. (Mukařovský, 2008)

Je tvořeno obsahem a formou, obsah předchází, ale nepředurčuje, formu. Obsah je nad formou, ta dílo jen činí vnímatelným.

Podle Mukařovského je umění „stálý přebudovatel říše znaků“, děj. „Má svůj vnitřní vývoj a předpoklady přežít dobu svého vzniku, působit i ve zcela změněném společenském prostředí tím, co je v něm lidské.“ (Mukařovský, 2004, str. 81)

Základními funkcemi jsou reprezentativní/zobrazovací, výrazová, apelativní a estetická. „Umění nás může oslovovat jako příroda sama, i tím nezřejmým a záhadným, jako smysl pro nás. Přesahuje zkonvencionalizované znaky.“ (Mukařovský, 2004, str. 85)

Vnímateli, divákovi se líbí to, co se vztahuje k jeho osobnímu životu, subjektivním představám, asociacím a vzpomínkám, je třeba, aby se vytvořil vztah mezi ním a uměleckým objektem. (Šindelář, 1961)

Pohled na umění velmi pozměnil na počátku 20. století Marcel Duchamp, když použil běžnou věc (neumělecký předmět z ulice) jako umělecké dílo tím způsobem, že ji prostě podepsal, předložil jako umělecké dílo, a ona se jím stala. Uměleckost díla je tedy propůjčitelná, záleží na úhlu pohledu na věc. I obraz a socha může, a nemusí, být uměním, a stejně tak graffiti a street art. Bylo by naivní brát graffiti plošně jako umění. (Knížák, Lidové noviny, 28. srpna 2008)

R. Scruton (2003, str. 126) dokonce říká, že reklama a komický fotografický obraz sesadil z trůnu obraz malovaný a vše, co symbolizoval. Že značnou část moderní vysoké kultury tvoří přetvářka. Je-li tomu tak, pak si troufám říci, že mezi tyto „nové obrazy“ patří i ty na ulici.

Sám Vladimír 518 považuje graffiti a umění za otevřenou otázku.

Na poli umění se o město zajímala Skupina 42, která vznikla v roce 1942 a jejím uměleckým programem byla stať Jindřicha Chalupického Svět, v němž žijeme. Jejimi členy byli umělci i literáti a teoreticky se zaměřovala na zachycení existenčních pocitů pracujícího městského člověka a jeho všedních pocitů. Svými myšlenkami

---

² **TOY_BOX** je komiksová kreslička a scénografka. Scénografii studovala pod vedením profesorů J. Duška a M. Davida a nyní dokončuje Literární akademii Josefa Škvoreckého. Je autorkou odvážné adaptace Shakespearovy Bouře a inscenace Pustina (podle T. S. Eliota) s použitím živé projekce. V současné době dokončila komiksovou knihu Robot Dreams, kterou odevzdala na Literární akademii Josefa Škvoreckého jako diplomovou práci. Komiks plánuje v nejbližší době vydat, patrně na své náklady. Spolu s výtvarníky Punx 23 a Mykem je členkou sitotiskové a výtvarné skupiny Suck My DIY. TOY_BOX je též členka VJského seskupení Pure A, které se zabývá analogovou projekcí a úzce spolupracuje se soundsystémem Cirkus Alien.

Skupina 42 vycházela z tradice českého meziválečného umění a významně ovlivnila soudobý i budoucí rozvoj české výtvarné a literární tvorby. Inspiraci nacházela v tehdejších avantgardních tendencích kubismu, futurismu, konstruktivismu a surrealismu, také byla ovlivněna i filosofií bezvýchodného existencialismu a Martinem Heideggerem. Zaměřovala se na zachycení mytologie městské krajiny a jejího ducha, vycházela z magického realismu prosazovaného v avantgardě té doby, nicméně bezpochyby také odrážela stísněnou atmosféru protektorátu a druhé světové války. V roce 1948 s příchodem komunismu přišel konec této i dalších avantgardních uměleckých skupin. Mezi členy patřili malíř Kamil Lhoták, Jan Kotík, František Gross, sochař Ladislav Zív, z básníků jmenuji například Jiřího Koláře, jako významný teoretik skupiny působil Jindřich Chaloupecký.

A co je to, co už umění nejen na poli street artu není, co je špatné?

Kýč – jako fenomén mezi námi, který se těžko přesně definuje, kýč se chce líbit, využívá k tomu jakékoli prostředky, křiklavé a dráždivé, na první pohled chce být jasně a snadno čitelný pro každého, působí na naše emoce – potěší, rozveselí, nažene hrůzu, rozplácne nás, chce se nám vlichotit svou líbezností, snadno se „prodává“. Po divákovi nežadá žádnou námahu ani přemýšlení, ale ukazuje se rovnou celý, sám. Sahá po efektní formě. (Kulka, 2000) „Kýč je má původ v maloměšťáctví, je prostředkem, jak se lehce prosadit u publika, které si namlouvá, že konzumuje originální zobrazení světa, zatímco ve skutečnosti se těší pouze druhotnou imitací prvotní síly obrazů.“ (Eco, 2007, str. 68) Ale zároveň existuje podezření, že bez kapky kýče nemůže existovat žádné umění.

Nicméně právě pro svou čitelnost je právě kýč prostředkem tvoření, kterému rozumí, bohužel, nejširší společenská vrstva. Ale graffiti i street art je svoboda v tom smyslu, že se nesnaží nikomu zalíbit, nepotřebuje to pro svoji existenci, je tu kvůli sobě a svému autoru především, a to je ta nejlepší prevence před kýčem a pozitivum, které z něho můžeme čerpat. Stává se tak ale často druhým nesrozumitelným, a také proto je tak často tento projev zavrhován.

Bezmyšlenkovité čmárání, klikyháky, které nemají v sobě nic víc, než možná v těch okamžicích, kdy je někdo čmárá na zeď, poskytují svému tvůrci trochu adrenalinu.

Práce „toyů“ amatérů, začátečníků a těch, kteří nemají soudnost, nedokáží vnímat okolní prostor, jejich projevy jsou rozpačité.

1.4.3 Kultura mládí

Součástí kultury je i kultura populární, která především náleží kultuře mladých. Ti si vytváří svůj jazyk, zvyky, teritorium, v přirozeném hledání své identity v dnešní postmoderní době, která postrádá tradice, je v mnohém nesrozumitelná, chybí v ní jistý pocit sounáležitosti lidí. Ten ale potřebujeme a hledáme ho každý po svém, někteří se potom mohou takto realizovat skrze crew, jež jím je takovou druhou rodinou. „Všichni lidé jsou za všech okolností společenskými zvířaty, a proto dokáží žít sami se sebou, jen když zároveň žijí i s druhými. Máme v sobě potřebu podílet se na různých podnicích, být součástí čehosi většího, co by ospravedlňovalo naši existenci, co by povznášelo naše přízemní usilování a chránilo nás před pocitem, že

jsme vlastně osamělí. Chybějící pocit sounáležitosti proto musí být nějak nahrazen, ale čímsi jiným než dříve, bez přechodu do vyššího či zodpovědnějšího stavu. Proto vznikají nové podoby „účastnění se“. Na rozdíl od škol, skautských oddílů, církví a dobročinných spolků však nevyžadují zapojení se do aktivit daného spolku, a pokud ano, pak je tak nenáročné a nejasné, že na ty, kteří se pro ně rozhodnou, neklade žádné nároky a nevyžaduje po nich žádnou disciplínu.“ (Scruton, 2003, str. 141)

Gangy mladistvých jsou v dnešní kultuře vlastně podobou kmenových skupin, které svými rituály zakazují přechod do světa dospělých a udržují se ve stavu vzpoury. Jde o udržení si práva na území, konkurenční boje, vydobytí si teritoria, najít si domov či pocit domova ve světě, který už ale nefunguje na principu reprodukce. Je to přirozená reakce na dnešní svět, kde je mládí cílem a naplněním lidského života. Kultura mládí bourá všechny hradby, pojímá všechno, aby prosadila sebe samu, což ji ale zbavuje významnosti, žije jen v přítomnosti. Chová se jako reklama pro sebe sama. Tak jako ikonografie současného mládí a graffiti – většina má podobu písmen, nepředstavuje ani skutečná slova, jsou vyjádřením postoje a nároku na veřejný prostor. „Jsou neumělá a klidně také neumělecká. Stávají se odznaky a symboly nové formy sounáležitosti, jsou heraldickými erby gangu. Tato sounáležitost bez rituálů a obřadů je ale pouze dočasná.“ (Scruton, 2003, str. 147)

Mládí si vytváří novou vlastní identitu, všechno co patří k dospělosti je temné zakázané a zrádné. Formuje si svůj totem a idol – věčně mladý, porušující pravidla a šokující. Něco ale chybí, tato identita nepovznáší výš, ale nechává takovéto mládí na okraji společnosti, kde si užívá svobody, která je ale prázdná, nemá žádný budoucí cíl. Současný svět je plný podivných předsudků, pomíjivých kultů, představ a zálib, pramenících z nedostatku sdílené kultury, zničené obrovitostí moderní společnosti. Populární kultura chce poskytovat tolerantní formu společenské soudržnosti bez náročných obřadů přechodu z mládí do dospělosti, které přináší mravní a emocionální uvědomění. Reklama nahrazuje estetický objekt, kýč nahrazuje cit, představa představivost. Vzniká propast mezi populární a vysokou kulturou. (Scruton, 2003)

V předmětech denní potřeby dnes potřebujeme barvu – je příznakem života, mládí a energie. Už podle Corbusiera má barva v architektuře novou funkci, jak říká, je součástí lyriky a dynamismu epochy. „Beton vybízí k novému ztvárnění.“ (Šindelář, 1961, str. 180) Jako potřeba přikrýt mechanismus stroje a sblížit ho tak s lidským životem, což se domnívám platí i dnes.

1.4.4 Gender v graffiti a street artu

Zajímavým jevem, i když vlastně ne zas tak překvapivým, je fakt, že až na výjimky jde pouze o muže. Jsou hravější, potřebují si dokazovat svoji sílu a mužnost, mají větší potřebu soupeření a adrenalinu, a graffiti je způsobem, jak se předvézt. Potřebu nějakého čistého dobrodružství zvláště v dnešní době mají mladí asi všichni, ale hledáme ho různými způsoby, graffiti je jednou z možností. Proč se k němu vztahují spíše kluci, je dáno asi tím, že jsou založením více techničtí a sportovnější, mají větší tendence se „chlapsky“ prosazovat a ukazovat svoje hrdinství překračováním pravidel i zákonů. (Fulková, 2007) Holky přeci jen více ctí pravidla, je to vidět i v jejich tvorbě, která je více dekorativní, precizní a snaží se být estetická, zatímco kluci si dovedou více hrát bez zábran, že dílo nedopadne „krásně“, žijí více tím samotným aktem tvorby díla. Jejich touha po adrenalinu je vede až na hranici bezpečnosti.

Umístění takových pieců bývá často těžce dostupné, jejich vytvoření se vším všudy je tedy fyzicky náročné. Vliv může mít i tendence kluků sdružovat se ve skupinkách a společně trávit volný čas podobně hravou aktivitou, a to naplno. Což holky nedělají, něco takové jako graffiti berou poněkud povrchněji, spíše jako vedlejší produkt toho být součástí party. S příchodem dalších forem, které přinesl street art, se i počet holek v této subkultuře rozrostl, tvorba malých objektů v klidu připravených doma a po té už jen umístěných, je pro ně přijatelnější.

1.4.5 Veřejný prostor

Graffiti i street art potřebuje ulici, město, veřejný prostor. Ten není pasivní, spoluurčuje charakter umění ulice. Pojem "veřejný prostor" má své kořeny v 18. století, kdy se úzce vztahoval k formování měšťanské společnosti, vznikaly kavárny a literárních kroužky, které skýtaly příležitost sebezprezentace na veřejnosti a protipól k privátní sféře.

Od těch dob se význam slova pozměňoval a byl předmětem

mnoha vědeckých diskuzí. Můžeme jej charakterizovat například následovně:

"Jde o statický prostor, v němž se zrcadlí vztah individua a společnosti. Projevuje se zde urbanistická mentalita, charakteristická distancem a rezervovaností, ale také mnohohrstevnatostí vztahů a situací." (Simmel in Breitner, 1999)

(Rybníkářová, 2008)

Je to prostor plný aktérů a diváků zároveň, který plní společensko-sociální funkci. Je přístupný všem jedincům a umožňuje jim sociální konfrontaci, komunikaci a realizaci sociálních vztahů s ostatními členy společnosti. Zároveň nám umožňuje anonymní existenci v mase.

Věřejný prostor města můžeme charakterizovat podle strukturovanosti:

Euroamerická města se silně vymezují vůči svému přirozenému okolí. Jejich prostor je přísně organizován, je sestaven z lidmi zpracovaných, neživých materiálů (kámen, beton, sklo, umělé hmoty). Kontrastuje se svým okolím, jež je naopak tvořeno zvláště organickými materiály a tvary (kámen, hlína, voda, dřevo) a jež podléhá živému procesu přeměny a formuje se do velké míry bez přičinění člověka. (Eisfeld, 1975)

Naše města slouží především k praktickým, ekonomickým a sociálním cílům. Je zde tedy velká koncentrace obyvatel, kterým město nabízí přístřeší, práci, zábavu, bezpečí a pohodlí a prostor k socializaci, a také možnosti cestování do jiných cílů. Zabezpečuje je tedy po stránce sociální, ekonomické a nabízí jim uspokojování elementárních lidských potřeb. (Eisfeld 1975)

Městskému prostoru dominují budovy s reprezentační funkcí, které jsou tradičně spojovány se státní mocí (radnice, úřady), kulturními hodnotami (muzea, galerie), jsou zde zastoupeny prostory spojované s komercí (obchody, reklamní plochy), průmyslem (továrny, haly), volným časem (hřiště, parky). A vedle nich budovy a domy k běžnému obývání. Nedílnou součástí většiny větších měst jsou také periferní či vybydlené části. Města se proměňují, dochází k bojům o moc a prostor, města se mění v industriální nebo konzumní, často bez ohledu na zájmy samotných obyvatel. **Pro** euroamerická velkoměsta je typická snaha o maximální a co nejpraktičtější využití prostoru. Nedostatek místa souvisí s

efektivním zastavováním všech ploch (podzemní garáže) a s volením spíše vertikálního typu staveb, než horizontálního (výškové budovy, panelová sídliště). Euroamerickým velkoměstům dominují budovy ve funkcionalistickém a postmoderním architektonickém stylu. Města jsou do velké míry tvořena stavbami s betonovými, ocelovými a skleněnými komponenty, pro něž jsou charakteristické jednoduché a přísné linie, strohé tvary oživované občas jednoduchými architektonickými dolňky. Ty však nejsou na úkor maximální funkčnosti, praktičnosti, ekonomičnosti staveb. Podoba veřejného prostoru je spoluvytvářena také charakterem volného prostoru, jehož řád, velikost a tvar je strukturován okolními budovami.

Se strukturou, vizuální podobou a funkčností města souvisí možnosti a potřeby lidí zde žijících. To určuje i psychiku těchto obyvatel. Pro mnoho lidí je město šedivým, nepřístupným, někdy až nepřátelským místem. Ulice jsou plné hluku, a také pravidel a příkazů, což stresují. V některých lidech například vyvolává funkcionalistická architektura pocit bezútěšnosti a odosobnění. Pro někoho jiného představuje město barevný živel plný podnětů. Ačkoliv je zde silně zastoupeno subjektivní vnímání skutečnosti, podoba veřejného prostoru se přece jen velkou měrou promítá do vnímání a pocitů lidí.

Právě za účelem minimalizace dopadu městského prostředí na lidskou psychiku se města snaží o estetizaci veřejného prostoru například barevnými nátěry zdí, umístováním užitých uměleckých děl a výtvarných prací na veřejná prostranství. Nicméně prostory města bývají stále přetvářeny pod vlivem tradičních klíšé a stereotypů. Zpříjemňování městského prostředí je opravdu náročný úkol a má-li být úspěšně splněn, nárokuje si cit pro estetiku, atmosféru místa a znalost lidské psychiky.

Dalším činitelem, který významně spoluurčuje charakter euroamerických měst po vizuální stránce, je reklama. Tvoří pevnou součást moderní estetiky veřejného prostoru. Lidé, kteří jsou neustálým terčem reklamních kampaní mají pocit, že jsou vnímáni jen jako pracovní a kupní síla. Chybí jim dojem, že jsou bráni také jako individua, jako lidské bytosti. Konzumní prostředí neuspokojuje estetické nároky lidí a přemíra reklamy v městském prostoru útočí na lidskou potřebu duševní harmonie. Místo pro běžnou spontánní komunikaci, například na tržišti už chybí. Takový veřejný volný prostor již dnes neexistuje.

Ve městech je tedy potlačována možnost mezilidské komunikace, městům dominuje princip funkčnosti, praktičnosti, řádu a komerčnosti, a naopak zde chybí prvky, jakou jsou hravost, kreativita a inovace. Zosobněním těchto aspektů je právě výtvarné umění či činění.

Umění samo nedokáže prostor moderního města totálně změnit, ale může přispět k jeho estetičtější podobě. Stává se právě tím barevným a oživujícím elementem, fungujícím v syntéze s architekturou, s okolím i lidmi. Umění má své místo v statickém městském prostoru právě proto, že zde může simulovat určitý hravý, nevypočitatelný (organický) prvek. V kulisách funkcionalistického města představuje dílo jedinečné vytržení a stává se nositelem pohybu a energie. Tím kontrastuje s konstrukčním, neživým charakterem města.

V bezvýrazné a odosobněné tváři měst představuje umění a umělecká performance prvek individualizace a dává mu lidštitější vyznění. Díla umístěná ve veřejném prostoru mohou mnohdy eliminovat negativní dopady městského prostředí na psychiku lidí, bývá jim dokonce přičítáno sociální poslání.

Ve svých počátcích bylo umění ve veřejném prostoru zaměřené spíše na plánovanou

instalaci "objektů", v současnosti roste popularita uměleckých akcí ve veřejném prostoru s přímou interakcí veřejnosti.

Umísťování uměleckých děl do městského veřejného prostoru a realizace uměleckých akcí není přínosné pouze pro města a jeho obyvatele. Představuje zároveň ideální příležitost pro rozšíření hranic umění a hledání nových výtvarných možností. Veřejný prostor skýtá totiž nové dimenze interakce mezi umělcem - výtvarným dílem - divákem i ve srovnání s ohraničeným a omezeně přístupným prostorem galerie. Umění expandované do veřejného prostoru může být tedy zajímavější než to, které je vystavováno v galeriích. Na jednu stranu je toto umění zadarmo dostupné všem kolemjdoucím a každý může třeba cestou do práce nebo do školy sledovat zajímavé zásahy do městské krajiny, na stranu druhou je kolem nás takové množství vizuálních informací, že si většina lidí sotva všimne, když se na ulici objeví nějaký zajímavý nový vtipný prvek (anebo ho v té záplavě nedokáže vůbec ocenit). (Rybníkářová, 2008)

1.4.5 Historie a vývoj graffiti a nové projevy street artu

Počátky názvu graffiti můžeme hledat ve slově graffio = škrábat, řecky graffein = psát. A tedy první počiny tohoto druhu jsou vlastně již nástěnné jeskynní malby, například v Altamiře, staré 30 000 let, škrábané do skály kostmi a kameny, nebo za pomoci primitivní šablony – ruky a stříkané techniky přes ni. Další odkaz můžeme najít v řeckořímských památkách, kde se setkáme s nápisy a symboly vyrytých na zdech v Efesu či v Pompejích. Ve středověku si lupiči značili svá teritoria. Jako takového předchůdce u nás vidím Vladimíra Boudníka, který domalovával obrazy/skvrny na pražských zdech. On sám nebyl studovaným umělcem, jeho tvorba byla spontánní, bez omezení zkoušel možnosti vyjádření.

Zed' od pradávna přitahuje a provokuje ke ztvárnění, je holá, postavená před nás ve svislé poloze jako připravené plátno. Už v minulosti byla pokrývána mozaikami, freskami, malbami, sgrafity – vyškrabávání, z důvodů rituálních, za snahy esteticky přetvořit prázdný prostor, vyjádřit se na ní.

Jako funkce graffiti i street artu můžeme zmínit informační, expresivní, přesvědčovací, estetickou, sociální, komunikační, ovlivňující, poznávací a informační funkce.

Vznik v USA: - TAKI 183, New York

Graffiti vzniklo v 60. letech minulého století v New Yorských afroamerických ghettech jako zábava dospívajících emigrantů a zároveň jako projev protestu, frustrace a vyrovnávání se s nedosažitelnou touhou dosáhnout takového luxusu stálých obyvatel a vyšších vrstev. Bylo součástí subkultury spolu s hip-hopem, DJingem, breakdance a rapem. Těmto lidem šlo o vzájemné soupeření, vymezování se vůči druhým i společnosti.

S tagy jako takovými začal ve stejné poštovní doručovatel Demetrius, který při svých pochůzkách zahlédl na zdi domu něčí podpis a číslo sprejem (JULIO 204), a tak zkusil napsat svoji přezdívku a číslo svého domu na zed' také – TAKI 183, a začal je psát

všude, kudy chodil, a začali se objevovat podpisy dalších ve stejném stylu fixem nebo sprejem. Tvůrcům začalo záležet na estetické podobě písma, přemýšleli o linii, barvě, vzoru, o obrazu jako takovém a vznikly první piecy.

V letech 70. se postupně formují styly – styles – perspektiva v obraze, charakters (figuralní motivy), záměrná nečitelnost písma jako zakódovaný text čitelný jen pro „zasvěcenou“ společnost, větší rozměry pieců, dělají se první vlaky a metra (wholecar). Tady už zasahuje policie a začíná hlídat vlakové stanice.

80. léta tedy znamenají přesun graffiti na fasády domů, vznikají legální zdi (halls of fame), graffiti je ve společnosti poměrně populární a dá se jím přivydělávat. Dostává se také do galerií (1983, umělci Keith Haring, Jean-Michel Basquiat)

1973 – 1975 vzniká organizace United Graffiti Artists (UGA) sdružující nejznámější sprejery. Další sdružení GAS (Graffiti Art Succes of America) pořádá výstavy. Na počátku 80. let dochází ke stagnaci na poli graffiti, někteří writeři odcházejí do Evropy. V Americe jsou dnes velmi přísné zákony a opatření, jak zabránit writerům v jejich tvorbě, spreje jsou prodávány až po předložení průkazu, po městě jsou uváděna čísla, kam volat, potká-li někdo writera, jsou vypisovány odměny za dopadení writerů atp.

Evropa – graffiti sem přichází na počátku 80. let z USA s writery, ale také díky popularitě tohoto fenoménu v médiích a díky filmům *Wild Style* a *Style Wars*. Graffiti je kultovní záležitostí, maluje se po vlacích. V Amsterdamu je uspořádána první výstava. V Madridu a městech západní Evropy vznikají piecy. V polovině 80. let už má graffiti v Evropě postavení subkultury propojené s hiphopem. Hlavními centry jsou Holandsko, kde je graffiti spojeno s punkem, západní Německo (Mnichov, Hamburg, BERLÍN), ve Francii je to Paříž (architekt Blek le Rat „objevuje“ šablonové graffiti) a v těchto centrech vznikají vlastní koncepty a pojetí graffiti. V roce 1986 byl představen první evropský styl writery Bando a Shoem.

Do východní Evropy se dostává až po pádu komunismu roku 1989, nebyla tu atmosféra ani spreje k sehnání. Vznikl další film s touto tematikou *Beat street* (1986), a po roce 1989 se dá hovořit o boomu graffiti v bývalé NDR, Drážďanech, Chemnitzu, Lipsku, východním Berlíně, Ostravě a Rusku. Po pádu Berlínské zdi graffiti explodovalo na východ.

Dnes už je graffiti globálním fenoménem rozšířeným po celém světě, a původní rozdíly v přístupech a stylech se smývají i díky internetu, kam se soustřeďuje komunikace, je zdrojem inspirace a informací.

Dnešními metropolemi graffiti jsou stále New York, Philadelphia (v Americe je velká konkurence, což na poli graffiti znamená vystupňování kvality, je tam soustředěno více kultur a tedy vlivů, které scénu inspirují, celá tamní multikulturní společnost je tolerantnější k tomuto druhu projevů), v Jižní Americe je to Sao Paulo, v Evropě Berlín, Bristol a Londýn. (DP, Rybníkářová) Ve střední Evropě je graffiti ve společnosti dobře integrováno, jsou zde legální zdi, organizují se výstavy, workshopy a graffiti soutěže. (Lindblad pro Kaláb, 2008)

Česká republika

Z doby socialistického realismu u nás zbyly prakticky šedé, holé zdi, a tak jako první v roce 1987 napsal na jednu z nich Maniac v Ostravě nápis „Nechceme holé zdi“. (čsp. Vokno – „nápisem zpracovat plochu“) Maniac spolu s Kagotem tvořili první

crew u nás – ZDG (Zero Dimension Gang) s cílem vybarvit plochu. Ve společnosti se o nich psalo, ale neexistovala ještě žádná averze, po revoluci byli lidé vstřícní a otevření, také k nám přišel hip hop. Reklama a graffiti k nám dorazily současně se západní demokracií.

V Praze byl prvním RAKE, spolu s BOOBem a SCUMem vytvořili 1. Crew CSB, sprejem tagovali tehdy jednotně oranžové poštovní schránky. U nás k tvorbě graffiti vedly jiné kulturněspolečenské souvislosti než v NY, bylo to rap a graffiti coby volnost, smělé plány, nadšené očekávání, zábava, hledání. Od roku 1991 působil Bungle Clan, jehož členy byli SIFON, LELA a DANDA – dvě „vzácné“ dívky, které samy říkaly, že je graffiti baví, ale nejsou tak zapálené jako kluci, dělají to spíš kvůli partě. Další crews byli propojené třeba s hudbou punku, nebo hardcore. Hudba je součástí života mladých lidí, spojuje skupiny, ale přesto graffiti bylo samo o sobě subkulturou. Na Jižním městě a Kampě vznikají úsměvné „hezké“ obrázky.

Z Ameriky přichází informace o teorii „šíření jména, značky skupiny“, jde o švih a výraz, jistotu ruky, ale spreje jsou k dostání jen mizerné a drahé.

Inspirací jsou vlaky v Rakousku, polské šablonové graffiti, pop art, humor, nadsázka, politická provokace. Přibývají další tvůrci, vzájemně svoji tvorbu obhlížejí a zniká tzv.

1. graffiti generace, které jde o dobrodružství, jako součást životního stylu technařů, squatterů, skejťáků a writerů. Vliv přichází hlavně z Berlína. Roku 1992 vzniká TCP crew ovlivněná stylem San Francisca. Měli zájem o kaligrafii, výtvarno a tajemno, a také vydávali časopis Druhá barva. Jedním z dalších časopisů je Terorista. V tento moment se scéna dělí na dva proudy. Jeden z nich usiluje o zdi pokryté výtvarným uměním a graffiti vnímá jako novou výtvarnou techniku, chtějí ukázat, jak jsou dobří, aby písmena a tvary měly styl, zatímco druhý proud se baví, fláká, čmárá, jeho styl je syrovější, poslouchají rap, kradou si vzájemně spreje. Mezi těmito skupinami vzniká rivalita, nenávisť, rvačky a nadávky na zdech. Nicméně co je přitažlivé, je ta rychlost, jinak barva stéká, vzniká tisíce skic, je to stres, aby se piece nepokazil a neplýtvalo se vzácnými barvami, pro tenké čáry se používá jehla v trysce. Ti co hledají kvalitu, jezdí do Německa studovat formy a styly písma, malují se první „wholecar“ vlaky metra.

V Ostravě jde o to, vybrat si co nejdřežší místo pro „piece“. V Praze média s graffiti sympatizují, vzniká dokument od A do Z, a šikovní writeři si přivydělávají komerčními zakázkami pro kluby, garáže, skateshopy... Policie neměla tehdy šanci zasáhnout, neboť v trestném zákoníku pojem graffiti nebyl.

V říjnu 1993 v rámci graffiti jamu (oslava života, pozitivní energie) je k dispozici legální zeď, barvy se začínají podetírat, aby tolik nestékaly. Writeři se vyhraňují, vytváří se „oldschool“ generace s vlastním názorem na „true graffiti“, které by mělo být o malování, nejen o psaní.

Od roku 1994 začíná vycházet časopis Poplife s pravidelnou stránkou věnovanou graffiti. Znamená kritiku mezi crews. V Praze se objevuje názor, že „Ostraváci neumí malovat“, a kompaktnost české scény se začíná rozpadat. Někdo stránku odsuzoval, jiní byli rádi, že mohou být uveřejněni. Každopádně to znamenalo rozšíření graffiti i mimo velké metropole, začalo se malovat v Brně a Olomouci, bohužel se však také obkreslovalo podle vytištěných ukázek. Text v časopise často také zkresloval původní smysl graffiti.

V této době jsou také nově k dostání lepší spreje, umožňující tenčí a přesnější linky, např. TCP maluje velká díla, jsou již na tvorbě závislí, malují i 3x denně, i komerční zakázky, masky tehdy nebyly, výpary sprejů ničí plíce a oči. V roce 1995 s lepšími

spreji z Polska se začíná objevovat „efektní styl“ – 3D, lesky, rosa, stínování. A začínají být populární „chromy“, často na metru (Zličín), vlacích. Na partě už writerům tolik nezáleží, často se hlásí na VŠUP. Objevují se však i nováčci a policie začíná přitvrzovat v zásazích, mezi crews dochází k násilí při přemalování pieců, soutěží mezi sebou. Scéna se mění, dnes už není možné, aby všichni sledovali ostatní crews. Postoj médií se mění, z „umělců ulice“ se stávají v jejich očích vandalové, vytrácí se respekt. Boje mezi nováčky a staršími celkově ubírají na nadšení, respekt si drží crew NNK a vytváří „novou estetiku pražského stylu“ inspirovanou severskými městy – čisté plochy, pruhy, prostá krása tvaru. Brno se učí od Prahy, všechny vlaky jsou pomalované. Writeři jezdí do Berlína, vzájemně si nepřemalovávají kvalitní díla a NNK čistí svůj styl k bezchybnosti, lehkosti v technice, dostávají se i do zahraničních časopisů.

- TCP – 1997, Pařížské metro

V roce 1997 dochází k návratu k „originálce“ (původní obyčejné barvě ve spreji), líbí se její divoká a špinavá stopa jako potřeba vrátit se na počátek. Metra jsou lépe zabezpečená, graffiti je větší stres a romantika. Do roku 2002 vychází čsp. Terorist dvojjazyčně a precizně připravený, většina nákladu jde do zahraničí (spoluautorem je i dnes významný V518). Ukazuje se, že graffiti není vhodné ke komercializaci, jeho smysl je jinde. Kreslí se i rovnou, bez skic, dodržuje se hierarchie mezi writery. Amerikou je ovlivněná skupina NTS, členem je i PASTA, vytváří také jiné náměty než jen písmena. Pouliční gangsterský život nejdeme u RTW crew, denně tagují, kradou barvy, poslouchají agresivní rap. Na přelomu tisíciletí spousta writerů končí vůli přílivu techna, drog a marihuany. Zajímavá crew je ZCIFI, rozkládají písmena na elementární tvary po vzoru Bauhausu, používají blend shapes (proměna například čtverce v kruh), studují typografické zákonitosti, navrhují vlastní fonty. Dochází také k inspiraci komiksem.

Zkušené writeři jsou už osobití, mohou si dovolit rozvolňovat tvary, objevují se ale také nováčci, které se členové NNK rozhodli zaučit ve stavbě písmen. Místo násilí, jsou tedy noví vzdělávání v typografii ve squatu Ladronka v pravidelných workshopech (1999), Dost jich však přejímá styl „učitele“ V518, ale ti talentovaní nachází svůj styl na kvalitním základu. Snem jsou vlaky v New Yorku, malují se tedy vlaky po Evropě, u nás je potom zájem o veliké plochy zdi. Přichází však také nový zákon kriminalizující graffiti. Hodně writerů přestalo malovat, pouští se spíše na legální zdi - dnes také nábřeží u Zlíchova), povědomí mezi lidmi se o graffiti se také zhoršilo.

Propojení s nejen hudbou

Dnes je graffiti spojováno s hip hopovou kulturou, zpočátku tomu tak u nás ale nebylo. Graffiti scéna se vyvíjela jako samostatný fenomén nezávislý na hudebních nebo sociálních proudech. Poslouchal se rap, a graffiti se objevovalo v jeho klipech, a tak se tato hudba s graffiti spojili. První takovou graffiti kapelou byli WWW (do roku 1998), v pozmeněné sestavě hrají i dnes, od roku 1994 fungují společně s PSH (Peneři

strýčka Homeboye), a z graffiti vzešli také CHAOZZ. SPLASH spolu s V518 vystavují graffiti fotografie a objevují breakdance.

V prvním barevném vydání Terorist Posse (1998) se vedle graffiti objevuje breakdance, DJing a rap a vzniká tradice párty Kick the Shit v Roxy, která trvá do roku 2004. U nás se stávají kultovními filmyz USA jako Style Wars, Wild street a Beat street. Garaffiti scéna tedy začíná fungovat v rámci širšího celku, tyto scény se propojují, ovlivňují a vznikají nové směry. S hudbou jde dělat bussines a pop zábava, ale graffiti musí zůstat „underground“, nekomerční, a tak se zpět separuje. V Praze jsou tedy dva inspirační proudy. Jeden je fascinace Berlínem (oldschoolem z New Yorku 80. let). Druhý nachází novou estetiku pod vlivem Švédska, Brazílie, Itálie a Španělska, která je více funky, hraje si s rozteklými tvary, je ovlivněna kreslenými seriály, klasickými komiksy, hrami na počítači. MOSD, jako jeden z představitelů, se navrácí k nezátíženému toy graffiti, nedokonalosti, energii, zábavě a svobodě, naivnímu nadšení, infantilitě, nejistým tvarům a zběsilosti. Chtějí experimentovat, opouští se zaseté principy. Podobné principy nacházíme v „oficiálním“ umění u ilustrátora Šalamouna, u Joana Miróa či Paula Kleea. Jde o čistotu věci „ze srdce rovnou na zed“³. Graffiti už není jen technika a styl. Podle časopisu Upstream³ je nejdůležitější autenticita, dokázat odhodit vše naučené, oprostít se od stylu a začít znovu. Výsledky se prezentují přes internet, proto už tito noví tvůrci nemají potřebu exhibovat venku, tvoří například v opuštěných továrnách. Internetové šíření děl způsobuje mazání rozdílu celosvětově. K malování používají štetce, latex, penetrák, malují válečkem – barva teče a cáká. „Oldschoolařům“ tento přístup nevyhovuje, chybí jim kontakt s veřejným prostředím, vadí jim tento volný styl a sami se drží čistoty písmen a tvarů.

Někteří z nové estetiky jdou na AVU, vznikají rooftopy (komíny), hra a hravost jsou důležité. Jako oficiální zakázka se malují dekorace pro kluby Roxy či Karlovy lázně. Dnes v ulicích často potkáme TOP crew, která se vrací na ulici s čistotou a jednoduchými tvary v černé a chromu. Nicméně ze scény mizí tradice, srazy na Muzeu, časopis Terorist, oldschoool mizí a s ním i škola graffiti. Po roce 2003 už existuje jen pár skupinek, je tu chaos a úpadek graffiti scény, teenageři přemalovávají, už nestudují z internetu ani časopisů, nemají respekt ani kontakt mezi sebou. Zajímavá je dnes NTS crew. Graffiti už není prvořadý a samostatný styl, dnes je spojen s hudbou, s hip hopem.

(Overstreet, 2006)

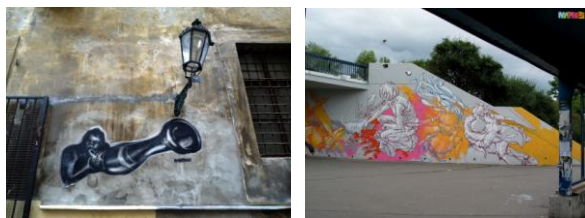

- chrom crew TCP – 1992
- 3D graffiti, Splash – 1997, Strahov, Praha
- chrom crew TOP – foceno 2010 na Vltavské, Praha

³ Na internetu vychází v pdf časopis UPSTREAM, který mapuje graffiti scénu. [online] <www.upstream.cz>

Na poli graffiti u nás působí v podstatě stále stejní lidé od počátku 90. let. Na rádiu Wave jsou pravidelné pořady o graffiti (uvádí Pasta a Point). V České republice je graffiti i street art stále spíš koníčkem, zábavou, ale díky tomu je také stále více syrové, na ulici. Zatímco na západ od nás je běžná spolupráce writerů s komerční tvorbou. Firmy si objednávají graffiti jako zakázky, sponzorují graffiti výstavy a legální plochy. Writeři spolupracují s módními návrháři, v show-bussinesu (sell-out strategy).

Od přelomu tisíciletí se objevuje v ulicích čím dál tím více street art (kořeny má také v Americe a je jím všechno, co nemá komerční původ a objevuje se na ulicích) v podobě nálepek, objektů, kombinace šablony a nálepky ve velkém formátu (Confiteor), výjimečně se setkáme se světelným objektem, vznikají také nové formy jako například obháčkovávání trubek a tyčí ve veřejném prostoru a podobně. Hranice nejsou nijak vymezeny. Také graffiti se rozrostlo o sprejové obrazy, kde již nejde jen o piece složený z písmen názvu crew.

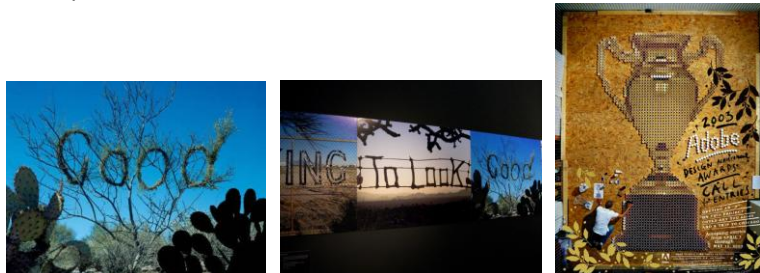
- Confiteor, foceno 2010, u Karlova mostu v Praze

- MODE2, 2008, v rámci projektu Namesfest, stanice metra Vltavská – příklad obrazu v graffiti

1.5 Vliv na události a předměty kolem nás, ilustraci a grafický design

Umění ulice je svobodné, nemá žádná omezení zadání, nevztahuje se k žádné výsledné funkci pro společnost, nebo alespoň nemusí, může být prostě samo pro sebe a nezajímat se o dění kolem, anebo naopak může čerpat z čehokoli, co autora osloví. A touto svobodou a zároveň volností formy, svou velkorysostí, nespoutaností, která z něho číší, je pro nás přitažlivé, dráždící, upozorňuje na sebe, inspiruje nás, upoutává na sebe pozornost, což jsou jevy, které využívá reklama, a nemůže si tedy projevu street artu v okolí nevšimnout a nevyužít je pro sebe, vždyť dnes i mnoho tvůrců propagační grafiky ve svém volném čase vytváří street art, proměňuje či zlepšuje okolí kolem sebe. Taková fyzická tvůrčí činnost, práce s reálným materiálem, 3D materiály, haptické povrchy... je také svým způsobem relaxace po dnech prosezených před monitorem počítače. (Takovouto fyzickou činnost s reálnými materiály báječně používá ve své tvorbě Stefan Sagmeister, Rakousko.) Tyto světy jsou si velmi blízko, a je jen přirozené, že se ovlivňují. Spoustu lidí graffiti odsuzuje, bezmyšlenkovitě odpoví, že jde o vandalství, ale když jim předložím oficiální publikaci, pozvánku na výstavu, plakát, využívající grafické prvky graffiti, věřím tomu, že jim bude připadat svěží, moderní, graficky čistá/ý a přitom výstižná/ý, aniž si uvědomí tuto grafickou spojitost. Tyto principy platí i pro oděv, moderní móda mladých má svůj název „street wear“, je to móda do ulic, ale také inspirovaná tímto prostředím, zajdeme-li se podívat například na událost Design blok, tak v jejím rámci se setkáme s módou mladých návrhářů, kteří směle pošijí běžný oděv zdánlivě nesmyslnými prvky, jako součást používají „placky“, které působí jako nálepka či objekt na zdi.

Design je integrální součástí života lidí, není jen něco užitkového, je spojován s hodnotami, naplňuje svým způsobem touhu po smyslu, vytváří významy. (Fulková, 2008)

- Stefan Sagmeister – práce v přírodě s reálnými materiály a její použití v grafickém designu

- Stefan Sagmeister – plakát Adobe Design Achievement Awards, 2003

1.5.1 V čem se tento vliv může projevat

Kompozice

I při práci se zdí nebo jakoukoli plochou veřejného prostoru je třeba počítat s kompozicí a vztahem k okolí, protože dílo jako takové je třeba také vhodně umístit, aby výsledný efekt byl silný, a jak graffiti, tak street art využívá svobody tvorby k vymýšlení originální práce se vztahem podkladu, umístění a díla samotného. Graffiti se často snaží zaplnit celou plochu a přitom udržet vyváženost, jako typografický obraz přímo na ulici, přesto může být ještě pro cílovou skupinu diváků čitelný a zdrojem nějaké informace podané netradičním způsobem. Hraje si s rohy a zákoutími, přetéká přes ně, nebo je vtipně využívá. Hraje si s plochou chodníku. (Point a jeho chodníky a kostičky).

Současné postmoderní umění je svobodné, nespoutané, multikulturní, a tedy propagační materiály v tomto stylu vychází z podobných principů jako samotné umění ulice, a tedy se jím může inspirovat, co se týče výsledného dojmu, efektu specifických technik či tématikou.

Inspirace formou

Formálně tedy můžeme říci, že vliv graffiti na tiskoviny může vypadat jako použití patiny, špinavé stopy, škrábance, stékání barev, ilustrované titulky konturovým písmem, jakoby psané rukou, vybarvované, stříkané stopy a šумы, spolu v kontrastu s čistou typografií. Využívány jsou také specifické styly graffiti jako trojrozměrný efekt liter, jakoby jednotlivých 3D objektů, přidané lesky, záměrné znečitelňování jednoduchého textu. Inspiraci v graffiti vidím také v určité rozvolněnosti s prací s textem, kdy se rozhází po stránce, zdeformuje, pokrouť. Může se použít překrývání motivů, jako když někdo jeden obraz na stěně přestříká jiným. Volné tahy štětcem v ploše i k vytvoření písma. Používají se stopy linky napsané křídou, jakoby sprejem, markerem atp. Skládání písmen z objektů, například z kostiček, používá se barevné tlusté linky obrysu. Některé tiskoviny pak působí sami jako malá zeď. Čím více hledám, kde se všude graffiti a street art projevuje, docházím k závěru, že svět graffiti, street artu, komiksu, ilustrace, grafického designu a typografie se čím dál tím více proplétá a vzájemně ovlivňuje. Proto zde jen nastíním pár příkladů, ale nelze již striktně říci: „tento styl graffiti takto ovlivnil konkrétní podobu tiskovin a typografie“. Nejprve základy typografie studovali první writeři, k typografii se přidal i obraz, který čerpal z ilustrace, konkrétní writerské nástroje tyto obrazy modifikovaly, a teď z nové

formy obrazů na zdi čerpá zpětně moderní ilustrace a typografie. Oblíbeným grafickým prvkem je šipka, ruce, stékání. Titulky pak v takových tiskovinách vytváří jakési „piecy“ nad článkem, samostatnou obrazovou jednotkou.

- tištěný plakát-obraz na stěně grafického studia navštíveného v rámci Designwalku v Athénách, leden 2010
- dekorační ilustrovaná stěna v jiném grafickém studiu navštíveném v rámci Designwalku v Athénách, leden 2010
- plakát, focený v únoru 2010 v ulicích Prahy
- letáček, nebo stěna? – letáček jako pozvánka na hudbu v klubu Black pes z roku 2008 – použití šipky

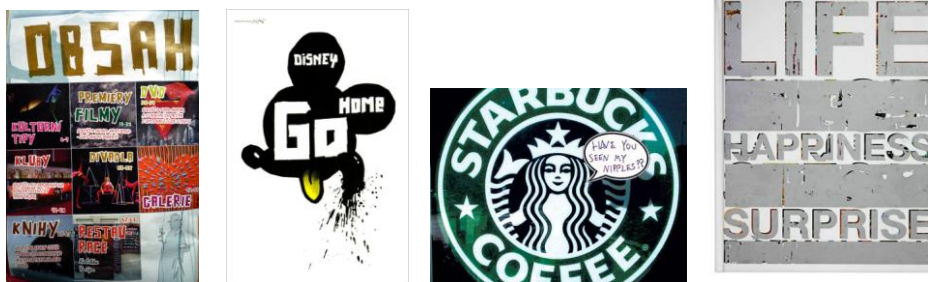
Grafická úprava

Příklady najdeme hned například ve stylu grafické úpravy kulturního průvodce Houser, který je zdarma k sehnání v Praze. Jako titulkového písma využívá „načmáraný“ font jakoby markerem, jako grafické prvky a pro zdělení polí stránek se setkáme s plochami jakoby natřenými ledabyle štětkou. Jistě, že taková úprava svědčí o stylu dané tiskoviny, v tomto konkrétním případě nám sama již vizuálně říká, že jde o kulturu předkládanou široké veřejnosti, chce navodit atmosféru svěžesti, mladosti a aktuálnosti informací. (náhledem jsou nám i webové stránky <houser.cz>) Houser je jedním z příkladů, uvádím ho proto, že je zdarma, volně šiřitelný kulturní průvodce, a tedy se zdá vhodnou ukázkou, i když není výjimečným grafickým dílem. S grafickou úpravou tiskovin ve stylu street art a graffiti se především setkáme u materiálů pro mladé a děti, jde přeci o kulturu mládí, anebo pak u tiskovin vztahujících se k tematice umění ulice.

Grafický design může být stejně jako graffiti prostředkem protestu a vyjádření názoru, například newyorský grafik James Victore pravidelně vytváří a publikuje vlastní plakáty, jejichž motivem je grafická sociální kritika (tyto plakáty pak shromažďuje muzeum ve Washingtonu). Grafický design takto může používat odznaky, trička, plakáty a časopisy. Jako distribuce těchto počinů hraje největší roli, opět jako u graffiti, internet.

Grafický design je pro lidi. Designér Ji Lee využil veřejný prostor jako odpověď na vzrůstající množství otupujících reklam projektem „Bubble“, kdy instaloval prázdné samolepky bublin nejen na plakáty ve městě a nechal lidi, aby do nich vepsali svůj komentář. Vynalezl tak novou veřejnou a interaktivní komunikační myšlenku média grafického designu.

Jako další osobnosti grafického designu jmenujme Rostislava Vaňka, který se nejvíce proslavil informačním systémem pražského metra, což je také práce a městem a orientací v něm. Specificky pracuje s typografií, doménu jeho tvorby tvoří knihy, je špičkou našeho grafického designu.

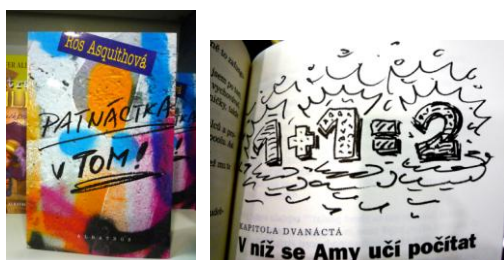
- obsah vydání Housera (květen 2010)
- James Victore – plakát jako protest proti „disneyfikaci“
- Ji Lee – Bubble project – 2001, Manhattan
- kniha Život štěstí překvapení studia Najbrt, autor Zuzana Lednická, 2007, Praha – obálka knihy využívá tenké vrstvy jako výherní kupony, na začátku je nepoškozená, a potom záleží na jejím majiteli či přirozeném opotřebení a odření, jak bude vypadat.

Grafický design je jazyk, jazyk linií, barev, textur, tvarů a forem, je marketingovou propagandou, svým způsobem lidovým uměním sloužícím odchodní kultuře, podpora a propagace. Je to kulturní artefakt, ne umění. Psané slovo je grafický design, psané klikyháky – lidskému rodu nejstarší známá forma jazyka. Jsou to funkční obrazy, které oslovují. Součástí je i typografie a experimenty s ní, dnes může být inspirací japonská kaligrafie, vizualizace zvuků a básní F. T. Marrinettiho, nebo například typografie fasád budov i graffiti. (Themlowová, 2008)

Ilustrace, video

Street art svou vlastní rozrůzněností forem ovlivňuje velmi ilustraci, a to nejen tu dětskou. A můžeme říci, že také ilustrace ovlivňuje writery a street artistry. Také jde dnes často o lidi, kteří se zabývají obojím a zkoušejí hranice měřítka a materiálů. Tak se setkáme na zdech s ilustrací, obrázky, stručnými příběhy v obrazech. Někteří autoři vytvářejí pomocí pixelace i pohyblivý obraz ve veřejném prostoru ve formě videa k vidění často na internetu. Jako příklad uvedme stránky [online] <vimeo.com>, kde najdeme prezentaci takovéto animační tvorby umělce a writera-street artistry BLU, který pochází z Itálie, a jehož tvorbu najdeme také v Praze, především díky Namesfestu z roku 2008, o kterém se zmíním dále ve své práci. Hned úvodní video nám může asociovat tvorbu Jana Švakmajera a jeho filmů, pracujících s organickým bujením [online] <[table manners](http://tablemanners.com)>. Takové dílo, jistě umělecky velmi zajímavé, zanechá ve veřejném prostoru stopu ve formě ilustrace jako zbytek a odkaz na video a jeho celkový obsah.

Samotné graffiti třeba využívá můj oblíbený grafik a typograf Lubomír Šedivý, používá jednak jeho vizuálního stylu, tak samotné nafocené graffiti a jeho detaily, jako ilustrace samotné, nebo jako inspiraci pro svoje vlastní.

- Lubomír Šedivý – grafická úprava a ilustrace knihy pro mladé slečny, humorně laděná

K nápadu vztáhnou graffiti a street art k ilustraci mě přivedl BLU a jeho černobílý styl obrazů a animací ve městě, jako paralelu v knížce pro děti jsem k němu našla Annu Neborou⁴, velmi zajímavou českou výtvarnici. Oba dva pracují s vtipem, své figury kreslí černobíle, Anna si pro ilustraci podklad více či méně barevný musí dotvářet sama, zatímco BLU již využívá pozadí hotové – zedí.

- 2x Anna Neborová - kniha Kam až smí smích, 2010, titulní strana a ukázka ilustrace
- 2x BLU

- porovnání Martina Velíška⁵, ilustrace z knihy Mýty a pověsti, a zdi v Havlíčkových sadech pokreslené Confiteorem, 2010

Jiné porovnání vidím u objektů street artu a knížkou pro malé děti, využívající haptického pocitu:

- knížka pro děti O červené karkulce, 2010, materiál je plst', krajka a nitě
- objekt z polystyrénu na Újezdě, Praha, 2009
- objekt space dude, Berlín
- Athény, 2010

Ráda bych zde uvedla tři osobnosti, které vynikly drzostí a originalitou svých děl právě na hranici graffiti, street artu a umění. Už u nich je patrné propojení svobodného umění ve veřejném prostoru a ilustrace, grafiky a designu.

⁴ Anna Neborová (*1. 9. 1968, Praha) je malířka a ilustrátorka. Vystudovala AVU v Praze u prof. J. Ptáčka, J. Sopka a B. Dlouhého. Zabývá se volnou tvorbou a ilustrovala už několik knížek pro děti. Získala ocenění: 2002 - Zlatá stuha, 2. místo v soutěži Nejkrásnější knihy roku 2002 v kategorii Literatura pro děti a mládež za ilustrace ke knížce Červený panáček.

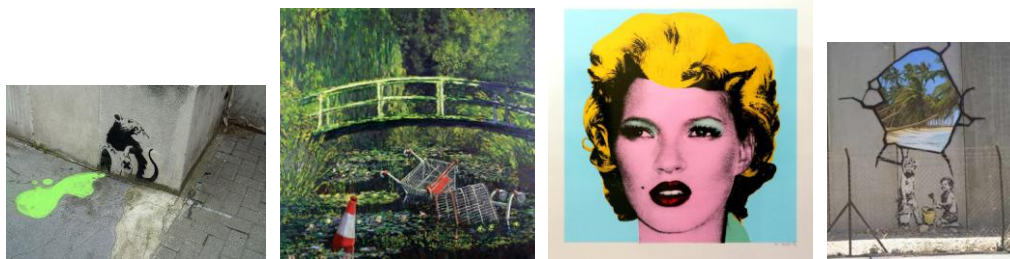
⁵ Martin Velíšek (* 6. listopadu 1968, Athény, Řecko) je český malíř a ilustrátor. Vystudoval Akademii výtvarných umění, dnes vystavuje doma i v zahraničí.

Keith Haring – narodil se 1958 v Americe a od dětství maloval komiksy. V roce 1978 měl v New Yorku první výstavu a tady se také seznámil s graffiti. Od té doby se mu věnoval více než umění a vystavoval ve veřejném prostoru. Haring byl hluboce ovlivněn proudem života New Yorku, který byl plný energie bez hranic a jasné radosti, stejně jako jeho jedinečný styl. Jeho barevnost a jasné hravé kompozice odrážejí podobnost s domorodými kresbami v unikátním stylu prolínání lidských a zvířecích figur. Vytvořil celou řadu nástěnných maleb na více než padesáti místech, které zahrnovaly zdi nemocnic i různých zařízení pro děti. Zemřel roku 1990.

- Haring – zpočátku své graffiti éry maloval na černé plochy
- Haring – 1981, Untitled
- Haring – 1982, Untitled

Banksy – se narodil pravděpodobně v roce 1974 a vyrůstal v Bristolu. Se street artem začal v roce 1992 a jeho díla jsou často satiricky zaměřena na umění, politiku, kulturu a etiku, jeho typickým motivem je krysa. Na počátku používal techniku graffiti a šablon, a psal se pod jménem KATO a TES. Na oficiální výstavu v roce 2003 vpašoval svůj obraz leknínů podle Moneta s nákupním košíkem, vytvořil například desetilibrové bankovky s podobiznou princezny Diany (2004) místo královny. V té době vytvořil také napodobeninu obrazu Marilyn Monroe od Andyho Warhola, jen použil novodobý sex-symbol Kate Moss. Roku 2005 namaloval 9 obrazů na zeď, oddělující Palestinu od Izraele, tím pádem i od západního světa, tuto stavbu nazval největším vězením na světě a zároveň „rájem pro sprejery“. Jsou na nich zobrazeny průhledy do krásných krajín pláže nebo hor, dále děti, bourající zeď ve snaze dostat se na druhou stranu, žebřík, vedoucí až k elektrickému oplocení. Jeho díla si lidé kupují za velmi vysoké částky, a sám Banksy říká, že neví proč.

- Banksy – krysa (rat) jako jeho podpis, další informace neuvedeny
- Banksy – 2003, Lekniny
- Banksy – 2004, Kate Moss
- Banksy – 2005, na zdi oddělující Palestinu od Izraele

Jean Michel Basquiat (22. prosince 1960 - 12. srpna 1988) byl americkým umělcem narozeným v Brooklynu, v New Yorku. Slávu získal nejprve jako umělec graffiti (po zdech i vagonech psal „SAMO“ – the same old shit), a pak jako úspěšný Neo-

expresionistický umělec v mezinárodní umělecké scéně 80. let. Jeho obrazy a umělecké objekty představují výjevy ze života New Yorku – popisují multietnické ovzduší, hip-hopovou kulturu, ruch na ulicích města i rychle se hýbající chaotickou realitu života. Basquiat často maloval přímo na zdi, dveře i nábytek stejně jako na plátna, a mezi hlavní prvky v jeho dílech patřily hrubě namalované figury, ručně vepsané citáty a matematické vzorce na vícebarevném pozadí. Roku 1982 se seznámil také s Andy Warholem, s nímž pak do jeho smrti 1887 tvořil.

- Basquiat – autoportrét
- Basquiat – Untitled
- Basquiat – 1983, Mona Lisa

Vlivy na ilustraci a grafický design zmiňují proto, že tyto oblasti jsou mi blízké, a i ve své tvorbě mohu pozorovat, že podobné věci jako graffiti a street art mě pozitivně ovlivňují. Když se nemusím trápit hranicemi malého formátu papíru, mohu použít jiné nástroje a barvy, a tvořit, co je v mé mysli, bez hranic, dokáži se lépe uvolnit, pustit fantazii a touto svobodou přicházím na nové nápady, na využití nových materiálů, mysl se uvolní a inspirována tímto zážitkem mohu lépe najít cestu k originální ilustraci či neotřelému designu.

1.5.2 Akce, výstavy spojené s tematikou graffiti a street artu

Bienále Brno – je tradiční svátek grafického designu, ilustrace a plakátu konaný v Brně. Naposledy v roce 2008, kdy bylo věnováno grafickému designu knihy a ilustraci, bylo vidět mnoho knih a plakátů, které jsou ovlivněny i stylem street artu a graffiti:

- ilustrace je jakoby nálepkou na podkladě, plakát, který má bít do očí, využívá komplementárních barev pro větší sílu působení a přitažení naší pozornosti. Samotná ilustrace je dvoubarevná, černá pérovka na pozadí, tentokrát zeleném, přesto nám může připomenout černobílou kresbu na zdech od BLUa.

- Bienále, Brno, 2008. Plakát „Deadly Funny“

pracuje s popsáním i absurdních věcí, jako graffiti a tagy, používá rukopisnou sazbu, jeho autorem je Radovan Jenko (Slovinsko), knížka se i tematicky vztahuje ke graffiti a poslední fotografie je z instalace celé podkrovní místnosti ve stylu street artu.

NAMESFEST - První mezinárodní street-artový festival v Čechách, který probíhal 26. srpna – 6. září 2008 (určený pro komunitu writerů a malířů), výstava pro veřejnost pak pod názvem NAMES od 8. září do 13. října 2008 v Galerii Trafačka a okolí. Šlo o výjimečnou akci, které se účastnilo přes čtyřicet umělců z celého světa, která měla ukázat graffiti a street art v jiném měřítku a intenzitě. Součástí festivalu byla řada doprovodných programů, přednášek a promítání. A dodnes můžeme po Praze narazit na díla vytvořená v rámci Namesfestu, který je obdobou akcí pořádaných v zahraničí. Jako třeba u stanice metra Vltavská, nebo na Národní třídě. Festival ukázal, že jsme součástí obrovské globální scény, tohoto tajného světa, dobrodružství, kde každý sleduje, co kdo druhý udělal včera. Nemusí používat sprej, ani malovat na zeď, důležité jsou společné kořeny. Každý odráží ve své tvorbě to svoje prostředí a přináší rozmanitost. (Kaláb, 2008) Díky této akci writeři poprvé pojednávali celé fasády domů, jak je to v zahraničí běžné.

Představuji několik z tvůrců:

BLU - Národní třída, 2008

BLU (Boloňa, Itálie)

- Jeho gigantické malby se poslední dobu začínají objevovat v dalších a dalších metropolích světa. Skrze motiv člověka sděluje příběhy. Charakter jeho děl je rozpoznatelný na první pohled i kromě toho, že používá zřídka kdy jiné barvy než černou a bílou.

- MASKER (Česká republika) – 2008, Namesfest, Černý most
- Brad Downey (New York, USA) – pouliční sochař – 2008, Namesfest, Trafo Gallery
- TRON – prase na Meet Factory – 2008, Namesfest

JANA a VITCHÉ (São Paulo, Brazílie) – 2008, Namesfest,

Na Hrázi. Jana maluje poetické figury žen malované černou a bílou barvou; je žena a maluje pro ženy, snaží se jim dodávat odvahu jít za svými sny v mužském světě. Vitché – jeho jeho styl jakýmsi způsobem odkazuje na estetiku indiánských kultur.

Více o těchto a dalších autorech Namesfestu je k nahlédnutí [online] <<http://namesfest.net/news.php>>

Galerie Trafačka je ateliér, dílna, galerie a příležitostný klub.

Coby vítěz u diváků Namesfestu měl **Jan Matuška (MASKER) výstavu** v prostorách Karlín Studios, která reflektovala jeho cestu a práci v New Yorku, která proběhla 21. října – 7. listopadu 2008 [online] <artycok.tv>

20. června 2009 uspořádala Pražská galerie a občasný klub ve vysočanské Trafačce **graffiti jam**. Mezi zúčastněnými byli například Point, Bior, Pasta, Wladimir 518 [online] <artycok.tv>

1. 4. - 25. 4. 2010 proběhla **Výstava Ivana Voseckého: Graffiti** v Karlín studios v Praze, což jeden z komunikačních prostorů, kde se prezentuje tvorba umělců ulice

- Ivan Vosecký – 2010, Karlín studios, pohled do instalace

a jeden z graffiti objektů

Dalšími takovými komunikačními prostory v Praze jsou galetie Trafo Gallery, galerie ve Školské ulici 28 a Hala C (výstava Pointshop):

- Trafo Gallery a prostor ve Školské (andělíček od Cheeta)

Zajímavá akce, která proběhla ve 2. polovině května 2009, byla pořádaná **Jiřím Vydrou v Liberci: STREET-LEPORELO**

Výtvarný happening na ulici:

Umělci zaměřující se na street art před libereckou radnicí vytvářeli na dřevěné palety originální velkoformátové „STREET-LEPORELO“.

Jednotlivé palety se k sobě smontovaly pomocí velkých pantů, a tak postupně vznikl velký objekt, který by měl zároveň fungovat jako „přehrada davu“ a náhodní chodci

by se občas dostávali do jeho semknutí a museli by být konfrontováni s dílem. Hotový objekt měl být posléze instalován před budovu knihovny, nebo na jiném veřejném místě, kde by fungoval jako poutač k výstavě.

*Tento nápad byl inspirován výstavou **ZMĚŤ ŽIVLŮ / Umělci ze současné berlínské scény** v liberecké **GALERII U RYTÍŘE**, speciálně autorem **Emess**:*

- Emess – berlínský umělec, používá prvky graffiti na jakoby zvětšené poštovní známky, poslední obrázek je velký 100 x 100 cm, zdroj neuveden

Stále také je k vidění projekt **Grandtour** na Hlavním nádraží v Praze – jde o projekt navržený a realizovaný italským umělcem Francem Hüllerem. Starověká a filozofická myšlenka o putování je zde propojena se železnicí, jako symbolem cestování moderní doby. Hüller zasahuje do reprodukce obrazu slavné malby Portrét Goetheho na římském venkově od Johanna H. W. Tischbeina svými poznámkami a interpretuje tak vlastní představu o Goetheho cestovateli. [online]< [grandtour](#)>

Další aktuální akce je JAM v Mělníku pořádaný v květnu 2010, nebo Turmkunst 2010 v Berlíně, kam byli pozváni evropští writeři, aby ztvárnili místní věž „Bierpinsel“:

2010 – pomalovaná věž „Bierpinsel“ v Berlíně

2 Didaktická část

2.1 Hypotéza

Jak se lidé dívají na street art jako fenomén ve městě kolem nás: Pohybují se převážně mezi lidmi zabývající se výtvarnem a uměleckou tvorbou, a pokud se jich zeptám na street art, vědí, o čem mluví, mají na něj nějaký názor, vnímají ho kolem sebe a dokáží si uvědomit, že nejde jen o černobílý pohled na něj. Domnívám se, že mezi lidmi věnujících se jiným oborům, než těm spojeným s vizuální kulturou, je tomu jinak, že možná až pro mě nepochopitelně tyto projevy nevnímají, nezajímají je, přehlížejí je, nebo je jen berou za špinění veřejného prostoru, za vandalismus, který je pohoršuje, nebo možná nedokáží zařadit, o co tu vlastně jde, co „ty obrázky“ znamenají v prostředí bezprostředně kolem nás. Dost možná je ani nenapadne nad něčím takovým přemýšlet, nemají v sobě tu potřebu vůbec tento fenomén řešit. Což nechci hodnotit jako špatné, jen mě zajímá, jak to ve skutečnosti je, a skrze tento konkrétní jev mi přijde fascinující, jak se lidé, žijící v jedné společnosti, mohou lišit. V dotazníku jsem se chtěla dozvědět za prvé jak graffiti a street art lidé vnímají a zda si ho vůbec všímají, popřípadě jestli o něm přemýšlí jako o celku nějakého malování v ulicích, či dokonce vnímají rozdíly v typech tohoto tvoření. A za druhé v poslední otázce se ptám po smyslu šíření informací o projevech graffiti a street artu k dětem, které přichází do věku, kdy by o podobných aktivitách mohly přemýšlet. Jestli by se omezilo bezduché čmárání a ničení fasád či naopak, jestli by někdo ocenil seznámení s tímto fenoménem jako inspiraci pro sebe.

2.2 Průzkum

Dotazník jsem se snažila koncipovat srozumitelně a nepřiliš obsáhlý, aby mohli odpovídat různí lidé, různého věku. Uveřejňuji získané informace se zmínkou věku respondentů, jelikož to také lecos vypovídá. Publikací k tomuto tématu mnoho není. A tak čerpám také z článků a internetových diskusí, které bývají na toto téma naopak poměrně bouřlivé, výsledek mého dotazníku je v podstatě ověřením toho, co jsem se v těchto „pramenech“ dočetla. Zvolila jsem typ dotazníku kvantitativního průzkumu, neboť se mi nejlépe hodil pro ověření výše zmíněné teorie a mých hypotéz. Oslovila jsem kolem 70 lidí různého věku, povolání a zálib, neboť mým záměrem byl objektivní pohled lidí na fenomén graffiti a street artu napříč generacemi. Zajímalo mne, v čem se ve svých názorech shodují a naopak rozcházejí s pohledem nejrůznějších lidí kolem mne. Tento typ dotazníku lze použít i opakovaně, k získání nových, dalších názorů, čehož jsem také využila, aby byl můj vzorek respondentů širší a pestřejší, a zároveň všeobecně platnější. K jeho šíření jsem použila jak email, tak možnost vytvoření online dotazníku, který vypadal velmi seriózně, což myslím pomohlo získat pro jeho vyplnění více respondentů.

2.3 Dotazník⁶

1. Jak vnímáš umění ulice (periferně ho míváš, nevnímáš ho v podstatě, anebo záměrně vyhledáváš, co se kde objevuje)?

---

⁶ Dotazník jsem posílala jak v textovém dokumentu, tak pomocí dotazníku vytvořeném k tomu určeným serverem, ten mi však vygeneroval data poněkud chaotickým systémem, z něhož nebylo možné úplně identifikovat, kdo přesně kterou odpověď zaslal. Z tohoto důvodu jsem tedy byla nucena ručně dopsat a dohledat, kdo je autorem jaké odpovědi, a mohlo dojít k záměně jména s odpovědí.

Nevyhledávám, věřím, že je to samotná podstata pouliční formy, která přijde za pozorovatelem a nabourá mu jeho svět. Když vidím či slyším, tak vidím a slyším. (Mirek, 24 let)

Docela se mi líbí, ale nevyhledávám ho. (Evženie, +50 let)

Vnímám docela dost, líbí se mi abstraktní věci, bohužel málokdy zapadají do krajiny. Kdyby to bylo vždy barevně i tematicky sjednocené s krajinou, bylo by to super. (Petra, 25 let)

Osobně ho nevyhledávám, ale jsem rád, když ve městě narazím na nějaký ten kousek, který se mi líbí a ještě není zničen nenechavci a zavistivci. (Ondra, 26 let)

Nic nemám, protože mi vadí (Mirek, 78 let)

Moc mě to nezajímá. (M1a, +30 let)

Sleduji ho. Hlavně z dopravních prostředků za jízdy. Vzhledem k tomu, že jsem streetart jednu dobu taky aktivně vytvářel, tak ho neodsuzuji. (Pavel, 25 let)

Absolutně mimo mě (Matěj, 25 let)

Dalo by se říct, že když jdu po ulici, která je street artem "zaplněná", tak si to ráda prohlížím, ale musí mě to trknout do očí. takže ho v podstatě věci nevnímám, nevyhledávám. (Barbora, 24 let)

Když je něco zajímavého a má to nápad tak skousnu i to, že je to třeba někde na stěně baráku. (Běla, 24 let)

Koukám se, vnímám jej, ale nijak ho nevyhledávám, přesto se koukám jinak, než že bych jej mýjela (Dana, 24 let)

Nevyhledávám, ale vnímám. Když vidím něco hezkeho, ráda se podívám. Tagy nesnasím..prznej ulici (pokud nejsou vyložene umelecky) (Denisa, 28 let)

Nic mi neunikne! (Dora, 28 let)

Obvykle ho míjím, ale když mě něco zaujme, tak se u toho ráda zastavím a pořádně si to prohlédnu. I když jedu autem a něco zajímavého zahlédnu, je to pro mě důvod se zastavit nebo i vrátit. Ale nemohu říct, že bych vědomě vyhledávala. (Jana, 21 let)

Periferně míjím, ale zajímavé mne samozřejmě zaujme (Jana, 26 let)

Periferně ho míjím ale když zahlédnu něco zajímavého ráda se podívám podrobněji. (Justina, 24 let)

Periferne ho mijim, nekdy se rada podivam (Katka, 25 let)

Periferně, jen velice zajímavým věcem věnuji větší pozornost (Lukáš, 25 let)

Pokud mě na ulici něco zaujme, rád se zastavím a pořádně si to prohlédnu. (Martin, 22 let)

Sám se dívám, kde je co noveho... (Michal, 25 let)

Spíše periferně míjím, občas se stane, že mě některý nápis či malba zaujme. (Mirek, 24 let)

Vnímám a z 80% silně odsuzuji, o to více chválím zbylých 20%, kde podle mě teprve začíná street art. (Noemi, 26 let)

Vnímám ho jako součást města a občas si ho všimnu i víc - hlavně těch dobrých. Vyhledávám ho jen, když někde čekám a nudím se. (Pavčina, 46 let)

Vnímám, jak to kladně v ulicích, co se da považovat za street art tak i ostatní nápisy v ulicích, bohužel take negativne vnímam nevkusne nápisy restauraci , obchodu a ruznych billboardu. Bavi me pozorovat street art v ruznych zemich a pripadne si ho i fotim... alespon do mobilu. (Petra, 27 let)

Všímám si, pozoruji jak se mění město od města. kde mají plochy vyhrazené a jak jsou pojednány, jak často se mění vzhled. (Petra, 34 let)

Výraznějších a dle mého názoru povedených či zajímavě umístěných kreseb si všímám, nevkusné klikyháky a nápisy míjím bez povšimnutí. (Radka, 48 let)

Záměrně nevyhledávám, periferně míjím, ale dost často vnímám... (Tomáš, 23 let)

2. Jaká je tvůj názor na něj – je to pro tebe spíš vandalismus nebo umění?

Jsou to dvě množiny, které se prolínají. záleží na podmínkách. například v případě graffiti může být na jedné straně krásná (a tematická!) malba na stěnu památníku obětem 2. sv. války, tedy plný art a projev vandalismu zároveň, a na druhé straně může být plochá čmáranice na bezvýznamné nevyužívané ploše vnitřku domu určeného k demolici, což za vandalismus označí málokdo. vandalismus označuje ničení vytvořeného, art tvoření nového. (Mirek, 24 let)

Jak kdy – pokud je dokončené a není vulgární – je pěkné!
Ale nelíbí se mi na zcela nových omítkách a opravených památkách!!! (Evženie, +50 let)

Některé "malby" jsou nádherné, umělecky hodnotné, bohužel na fasádě rodinného domu je považuji za vandalismus (Petra, 25 let)

Já ho považuji za umění, ale jen do určité míry. Přeci jen pěkně posprejovaná stará hnusná omítka vypadá mnohem lépe, než její původní vize. Ale odsuzuji amatérskou činnost stojící třeba jen na tagování, které naopak ve většině případů vandalismus připomíná.
Jde prostě o to, být soudným streetartistou a vybírat si místa pro své umění, která vylepší a ne znehodnotí. Treba jako tagy na sochách a nově omítnutých budovách. (Ondra)

Jasný vandalismus, objevuje se na nevhodných místech, i na historických památkách. Je to prasečina (Mirek, 78 let)

Vesměs je to ničení fasád , tak se přikláním k tomu vandalismu (M1a, +30 let)

Záleží, co za člověka street art dělá. Co ale nesnáším jsou TAGY.
Myslím, že street art by měl zvelebovat a zkrášlovat slepá místa ulic a měst.
Místa, která jsou např. vlivem stálých přestaveb nebo chátrání už natolik ošklivá, že by bylo nejlepší je jen zbourat, ale z nějakého důvodu to není možné.
Nebo idustriální místa, která nabízí velkou plochu pro tvorbu a zároveň se neničí soukromý majetek. Mosty, odhlučňovací bariéry podél tratí, zadní strany domů atd. Krásnou ukázkou je dnes slepý výklenek u Národní třídy. (Pavel, 25 let)

Pokud mi někdo otaguje barak, tak je to kreten. pokud to je na legalu, tak se o tom da diskutovat (Matěj, 25 let)

Jak kdy je to celkem relativní. Hodně tu záleží na přístupu samotného street artisty (Běla, 24 let)

Jak kdy. když je na nejaké betonové zdi mostu pekne pečlive ztvárnene, vnímam ho jako umeni. Jde-li o podpisy a jiné klikyhaky, obzvláště v MHD, dost mě rozciluje (Dana, 24 let)

Jak kdy... hodně záleží na tom kde a na jaké budově (stěně, stavbě...) se street art vyskytuje. Pokud s určitou nadsázkou třeba na něco upozorní, tak se mi určitě líbí... Samozřejmě jen v případě, že neničí třeba fasádu historické budovy. (Denisa, 28 let)

Kus od kusu ale velmi často obojí. (Dora, 28 let)

Myslím si, že je to širší. je to snaha o vyjádření, upozornění na sebe. Je to zkouška pohotovosti systému. Když není dům daný do pořádku, cítím, že vandalové vyhrávají, pokud město nedá prostory k malování, prohrává systém. (Jana, 21 let)

Pokud to není jen jasně viditelný podpis, tak jsou rozhodně věci, který lze ocenit a považovat je za umění (Jana, 26 let)

Pokud to není na baraku - ale tunely, mosty, stěny... a je to hezky zpracováno - určite je to umeni. (Justina, 24 let)

Pokud to není na historických budovách, tak je to umění. (Katka, 25 let)

Tak tohle je pro mě sporná otázka. Když bych to měla shrnout v kostce, je velká část lidí, co mají alespon malé výtvarné citění a jejich výtvar vypadá skvěle a může být i inspirující, myslím, že taková lidé nemají potřebu čmárat na historické budovy, auta a nevím co ještě, svoje "husté" podpisy. tím se dostávám i k té druhé straně a to lidem, kteří za cenu být in a vyjádřit nějakým jiným způsobem svůj názor nepřispívají ke kvalitě, ale naopak k neefektivnosti a mnohdy i k naštvaní ostatních (třeba i poškozených) lidí. Nevím jestli je to k pochopení, tak uvedu příklad: Když mi někdo vytvoří bez mého vědomí na autě kresbu, nebo jiný druh tohoto umění (plastiku, 3D věc), asi bych neměla výhrady, pokud by se mi to líbilo. S tímhle jsem se ale bohužel asi nikdy nesetkala, většinou právě potkávám domy a auta podepsaná stýkající barvou a nejde o žádný promyšlený počin. Pro mě z této otázky proto vyplývá, že já beru street art jako umění do té doby, dokud je promyšlené a nezpůsobuje uměleckou škodu okolí. Uf :-) (Pavčina, 46 let)

Už tím "art" ho beru spíš jako umění, "ošklivé čmáranice" na nevhodných místech do toho nepočítám (Martin, 25 let)

V tomto směru rozlišuji vandalismus a umění. Vandalismu v ulicích vidím asi tak 95 procent (počárané nové fasády zdi pouze nic neříkajícím klikyhákem, apod.), ale na velkých betonových plochách či na neudržovaných domech mi to připadá zajímavé. No a když někde narazím na pořádnou malbu (jestli se tomu tak říká), která je tak technicky provedená, že se tají dech, tak v tomto

případě o umění nepochybuju. Ale takových věcí jsem viděl strašně málo. (Martin, 22 let)

Vandalismus - je-li na historických budovách. Jinak jednoznačně jako výpověď doby, prostě realitu, co nás obklopuje a která rozhodně v některých případech podle mého názoru uměním je... (Michal, 25 let)

Vandalismus jsou tedy a nesmyslné podpisy, pokud je na tom vidět práce, a nějaká zajímavá skladba, je to hezký (Mirek, 24 let)

vandalismus, pokud to není na plochách k tomu určených (Noemi, 26 let)

Viz. předchozí otázka, na ulici by se měli realizovat opravdoví umělci, problém je v tom že nikdo nezabrání tomu "zbytku" se o něco takového pokusit. Tzn. spíše vandalismus. (Petra, 27 let)

zalezi na ztvarneni, povazuji to za umeni, pokud to nejsou nevkusne tagy na fasadach umeleckych pamatek. Se street artem se musi zachazet velmi opatrne, tak aby vyznela jeho podstata. Nektere kousky me vylozene pobavi, jine treba zprijemni sedi podchodu... (Petra, 34 let)

Záleží na místě a konkrétní kresbě. Za rychlé čmáranice na nových fasádách bych ruce zpřerážela, v podchodech, starých zdích a nádražích jsou barevné obrazy (ne jen shluk nesrozumitelných písmen) zajímavé. (Radka, 48 let)

Záleží, kde je... pokud na betonu nebo plechu, nemám problém, štvě mě ale na památkách, nových autob. budkách apod. (Tomáš, 23 let)

3. Vypravuješ si různé typy/druhy street artu?

Street art beru v jeho doslovném překladu, pouliční umění, je to tedy kterákoliv forma umění, kterou někdo přitáhl na ulici. hudba, malba, divadlo, tanec,... (Mirek, 24 let)

Ano (Evženie, +-50 let)

Bohužel nee, až tak dalece mé znalosti nesahají (Petra, 25 let)

Muže, tak nejsem si jist, jestli mají nějaké názvy, ale pokusím se tady popsat to, s čím jsem se již setkal:)

1) Klasické sprejování naprosto zdeformovaných písmen.

2) Prostorová plastika – většinou vyřezané litery/znaky z polystyrenu a poté nabarvené a nalepené většinou na nedostupná místa.

3) Pixelart – vyjevy složené z kostiček (černé, bílé, barevné) například z mikro dlaždiček (koupelny). Prilepene silikonem na ruzna mista – chodniky, rohy budov atd. Bohuzel, tyhle vyjevy zmizi asi nerychleji.

4) Svetlohrani – napríklad obmenovani samolepek nepropoustejících světlo na semaforech. Vznikají velmi zajímavé postavy v různých polohách a pozicích, místo standardních variant panáčka stojícího a chodícího:) (Ondra, 26 let)

NE (Mirek, 78 let)

Ne (M1a, +-30 let)

Stickerky/samolepky, tagy, graffiti, 3D graffiti... (Pavel, 25 let)

Ne :) (Matěj, 25 let)

Ano - šablony (žena s dlouhými vlasy), graffiti (Barbora, 24 let)

Ano, ale v terminologii se neorientuji :-) (Běla, 24 let)

Grafity, samolepky, plastiky, sochy...nejlepší zázitky byly z ulic NYC (Dana, 24 let)

Malby, nálepky, 3D objekty. (Denisa, 28 let)

Momentálně mě napadá jen graffiti a pak také ty obrázky vyřezané z polystyrenu. (Dora, 28 let)

Napr: 3D graffiti, stencil art, klasické graffiti, různé pouliční plastiky atd... (Jana, 21 let)

Ne (Jana, 26 let)

Ne, v tom se nevyznám, ale rozdíl samozřejmě vidím... (Katka, 25 let)

Ne. O to se nezajímám. Ale asi jsem o nich už slyšel... (Martin, 25 let)

Nevím, na jaké druhy se člení (Martin, 22 let)

Nevím, zda se jedná o druhy, ale já rozeznávám černobílé a barevné, pak "podpisy", obrázky podle šablon a pak to mizivé procento úžasně propracovaných maleb. (Michal, 25 let)

Neznám možná konkrétní názvy, ale: Sprejerství/tagování, Plastové či polystyrenové sošky někde nalepené, Sprejování přes navrhnutou šablonu. (Mirek, 24 let)

O zadných druzích asi nevím, maximalne to, co jsem popisovala vyse, podpisy, obrázky spojené se jmény, průhledy města prostorové, stříkané věci přes šablonu (Noemi, 26 let)

Samolepka, střík přes šablonu, nápis, a object (Pavčina, 46 let)

Sprej nebo plastický (Petra, 27 let)

Šablony, nálepky, výtěry válcem, grafity, různé 3D objekty... (Petra, 34 let)

Uf - podpisy, nápisy, jednoduchy obrázky a 3d obrázky? (Radka, 48 let)

Zhruba...: graffiti, samolepky, plastické objekty - nalepené na zdech, objekty (Tomáš, 23 let)

4. Líbí se ti jeho přítomnost ve městě? (ano/ne/nebo se můžeš rozepsat konkrétněji)

Ano, bourá sterilitu prostředí. Umění je součástí života, nesmí být omezeno mezi čtyři stěny. (Mirek, 24 let)

Líbí (Evženie, +-50 let)

Líbí, bohužel často bývá v rozporu s okolím, tedy často v krajině ruší (Petra, 25 let)

Ano líbí, ale jen v případě, že se „podminky“ vypsane v otázce ohledně vandalismu. Tím nechci říct, že streetart, který je vylozene vandalismem – treba zbytecne niceni prazskeho metra – nemuze byt pekny! Rozhodne to vsak snizuje uroven mysleni jejicho autora.

A je jasne, ze se mi líbí věci, které mají jistou profesionální úroveň :) (Ondra, 26 let)

V žádném případě, toleroval bych ho na vybraných, vhodných místech (Mirek, 78 let)

Některé kousky mému oku neuniknou, jsou zajímavé, občas obdivuju člověka, který to tam udělá (poničí majetek a ještě se pod to podepíše) .

Jsem pro jakýkoli druh umění, o všem tohle není umění pokud jde o nevhodné umístění atd. (M1a, +-30 let)

Určitě, pokud to nedělal nějaký nýmand (Pavel, 25 let)

Berou to jako součást - kromě prvnění architektury - je rozdíl mezi barevnou protihlukovou barierou u dálnice a secesním domem v centru Prahy.... (Matěj, 25 let)

Ano - pokud to není cmaranice - viz odpovědi vyše (Běla, 24 let)

Ano líbí, ale ne na nových omítkách (Dana, 24 let)

Ano, líbí se mi, když cestování po městě mi zpestří něco zajímavého. (Denisa, 28 let)

Ano, ale domnívám se, že by bylo vhodné držet se regulí. Bylo by vhodné pro takovou tvorbu vyhradit prostor. Úplně všude tagy vidět nepotřebují. (Dora, 28 let)

Ano, ale musí být umístěn s rozumem (viz otázka 2) (Jana, 21 let)

Jak kde, viz. otázka č. 2 (Jana, 26 let)

Je-li vtipný a neškodí (viz bod 2), ano (Justina, 24 let)

Jednoznačně ano, líbí, zvláště v některých místech města, ne samozřejmě přímo na fasádách historického centra. (Katka, 25 let)

Líbí se mi ve městě, zřejmě jsme se narodili do doby, kdy se street art rozjížděl naplno, proto si bez něj město nedokážu

představit. Asi by bez něj bylo město šedé. (Lukáš, 24 let)

Mně se líbí, pokud jsou zpracované velké prostory. I se mi líbí na vozech a vlacích, pokud mají šmrnc (Martin, 25 let)

Na ohromných betonových plochách ho vítám, na zpustlých nádražích rovněž, ale na nově opravených domech mě dost štve, protože z toho cítím potřebu ničít. (Martin, 22 let)

Ne (Michal, 25 let)

Ne, opět max 20% teprve považuji za umění... (Mirek, 24 let)

No zaleží na věci samotné a místě kde je. Někdy si připadám že už mi sem tam aj vadí ale pak člověk uvidí dobrou šablonu nebo nějaké super místo s dobrou vecí a hnedka ma chut jit dělat neco taky... (Noemi, 26 let)

Rozhodně ano! Ale někam se samozřejmě nehodí, některé projevy jsou hrozné (Pavína, 46 let)

V centru udržovaného města mi po sprejovaný barák samozřejmě vadí, ale když je na zemi třeba vytvořený pomocí kříd nějaký prostorový obraz, je to nádhera (Petra, 27 let)

Viz ot. c. 2 - jak kdy... jde o provedení a místo (Petra, 34 let)

Vseobecne ano, ale jak uz jsem psala, zaleze na podani, myslim, ze by se mel rozlisovat street art od obycejneho vandalismu a tagu... (Radka, 48 let)

Zase jak kdy... zalezi hlavne na konkretnim miste... (Tomáš, 23 let)

5. Zkoušel/a jsi někdy něco takového, nebo znáš někoho, kdo by se uměním ulice věnoval?

Nezkoušel, osobně neznám. (Mirek, 24 let)

Nezkoušela a bohužel neznám, nebo znám, ale nepovažuji ho za kvalitního ... (Evženie, +50 let)

Nezkoušela, protože nejsem umělecky zdatná, znám lidi, kteří si malují na přednáškách (Petra, 25 let)

Zkousel, takove male pokusy na stredni a vyssi:) Krom Zippera nikoho osobne neznam:) (Ondra, 26 let)

NE a jsem rád, že nihoho takového neznám. (Mirek, 78 let)

Také jsem si to vyzkoušel, ale nějak mě to neoslovilo. (M1a, +30 let)

Ano, zkoušel. Ano, znám. (Pavel, 25 let)

Ne (Matěj, 25 let)

Ano, slečna co mi poslala tento dotazník (Barbora, 24 let)

Já jsem si něco málo zkoušela pouze doma na papíře a fóliích (s celou rodinou), ale to se nepočítá. Uvádím to jen proto, že jsem se zkusila zamyslet nad tím, co bych tam "vytvořila". Zním dva lidi, kteří se o něco takového pokoušejí. (Běla, 24 let)

Já sám jsem se tomu věnoval nebo spíš věnuju ale už jen okrajově protože jsem s tím mel parkrat problem. A lidi znám celkem hodně ale už se mi to moc rozširovat tento okruh známých moc nechce...na street artu se mi vzdycy líbila anonymita ale pak uz je to jezdeni po Jamech kde je třeba 20-30 lidí a je to jak na chrtích závodech... ale na malou produkci s kamosema zajdu vzdycy rad. (Lukáš, 21 let)

Jednou jsem byla na setkání, kde předváděli umělci z Prahy a z Ameriky své umění. Byl to zážitek (Denisa, 28 let)

Ne (Dora, 28 let)

Ne (Jana, 21 let)

Ne (Jana, 26 let)

Ne (Justina, 24 let)

Ne (Katka, 25 let)

Mám kamarády, co to dělají, ale já ne. (Lukáš, 24 let)

Nevěnuji se a neznám (Martin, 22 let)

Nezkoušel, ale několik lidí jsem znal. (Michal, 25 let)

Nezkoušel, znám (Mirek, 24 let)

Nezkoušela, nikoho neznám (Noemi, 26 let)

Nezkoušela, znám ale (Pavčina, 46 let)

Osobně ne, výtvary svých známých také nepoznám (Petra, 27 let)

Sama jsem nezkoušela..., ale z teenagerovského období znám pár grafitaku. Většinou studenti umeleckých škol... (Petra, 34 let)

Znám i zkoušela jsem! :) (Radka, 48 let)

Znám pár lidí ještě z bývalé školy co se tím zabývali, ale jestli se tím zabývají dodnes nevím :-). Já osobně zkušenost nemám (Tomáš, 23 let)

6. Proč myslíš, že street art vzniká? Co k jeho tvorbě autory asi vede?

Záleží jen na volbě performerů, jestli zvolí plátno a štětec či sprej a zeď, divadelní prkna nebo žulový chodník. někdo nosí botky na podpatku, jiný chodí bos. proč vzniká umění jako takové je mnohem komplexnější otázka. :o) (Mirek, 24 let)

Aby se lidi zviditelnili, nudili se, vše kolem bylo šedé, a tak to chtěli vylepšit, také se trochu opičili po cizině... (Evženie, +-50 let)

Nejspíš vlastní myšlenky a potřeba něco sdělit (Petra, 25 let)

Hmmmm...tak toho může být spousta...Například cenová dostupnost některých streetartových povrchů – takže lidé muzou tvořit a nemusí za to utrácet balík peněz:)

Nebo třeba podobnost s adrenalinovými sporty, které také rozhodně nic levného nejsou – když tedy nepočítám ty nejbezpečnější (silná jízda na bruslích, skejtech a jich podobných po městě mezi lidmi, atd.).

Nebo třeba projev vlastní tvorivosti, aniž by vás někdo opravoval a říkal co je správné a co je dobré.

Nebo se chtějí jen pochlubit, mezi „svými“, že mají výtvar tam a tam:)

Myslím, že tato otázka bude pravděpodobně odpovídatelná jen pro samotné streetartisty: (Ondra, 26 let)

Jasně zahraniční vzory, ani tam se mi to nelíbí (Mirek, 78 let)

Proč vzniká asi se pořád hodně lidí inspirované od toho co vidí na ulici, a nemají s tím moc práce jen si koupí pár barev a jdou na to (žádné velké úsilí na začátku).

A co je k tomu vede? asi určitá kreační chuť co dělají a reklama okoloidoucím. (M1a, +-30 let)

Některé lidi k tomu vede to, že jsou pitomí a okoukají to od svých kamarádů, a protože to jsou looseři a nemají do čeho pichnout, tak jdou čmárat tagy a berou to jako adrenalin. To zaprvé. Za druhé jsou tu lidi, kteří mají třeba nějaké výtvarné ambice a ulice je pro ně atraktivní místo. Místo, kde se může pod pseudonymem utkat se svými kamarády, nebo zkrátka jen zkrášlit nějakou část zaprášeného města. Tedy, jsou asi dvě větve: vandalismus a umění. (Pavel, 25 let)

Forma sebevyjádření.... někdo maluje, někdo suka spousty holek, někdo tuni auta... snaha o seberealizaci. (Matěj, 25 let)

Asi je to víc věcí a taky to myslím je proces - teda jinak to bylo třeba před deseti lety a jinak dnes. Myslím, že dříve byl street art vnímán masově jako vandalismus, zvláště mezi tzv. slušnými lidmi :-). Dnes je snad už většinou tolerován, je to i generační věc. Pro samotné tvůrce to asi býval taky mnohem větší adrenalin než dnes. Tím se taky nabízí otázka, kdo má k této činnosti jaké pohnutky....dnes je street art součástí mainstreamu a to je myslím svým způsobem smutný, jako u každé kultury (hudba, divadlo), které se to přihodí.....tuhle jsem četla fejeton na tohle téma s názvem "nesahejte nám na dobrou hudbu".....platí už dnes "nesahejte nám na dobrý street art?" (Denisa, 28 let)

Chtějí asi město trochu zjinačit a souhlasím s tím (Dora, 28 let)

Jak kterého, některé jistě seberealizace, některé možnosti které v ateliéru nemají, ... Myslím si že vznik tohoto fenoménu je v městské kultuře běžný. Už v Římě lidé kreslili po zdech. Je to šance vyjádřit názor před všemi a nepřihlásit se k němu osobně. Je potřeba velká plocha - street je nasnadě, kvůli vyparům open space - opět street je vhodný. Jinak - proc - zábava, adrenalin, frajerina, snaha zviditelnit se... Myslím, že to je nebo může být způsob přiblížit umění každému!

Myslím, že hlavním bude udělat něco, čím oslovím spousty lidí, kteří kolem chodí. Někteří co třeba chodí jen do galerií na staré umění by nešli na moderní (je to blběj příklad, ale teď mě jinej nenapadá:-), takhle se s tím at chtějí nebo ne, setkají. Myslím, že se u autorů jedná trošku o exhibicionismus. (Jana, 21 let)

Nelze jednoznačně odpovědět, typují že jsou asi 3 směry. Jediný co lehce uznávám je čistě mladý divoký umělec, který se takto realizuje. Mnohem více je lidí, co si chtějí něco dokázat a před někým se předvést, tak čmářou a cítí se jako "frajeři". No a 3. směr je problém dnešní doby, kdy se každý musí cítit jako člen nějaké společnosti, týmu, party. Někteří lidé si najdou právě toto. (Jana, 26 let)

No vznikl v ameru protože nebyla vyhláška která by to zakazovala a hlavně si tak geta vyznačovali uzemi... tech důvodů ale tedka může být víc (seberealizace, adrenalin, vyjádření se, ale hlavní je ta volnost a fůra volné plochy.) pro mnohé je to moderní hlavně pro mladé... třeba kvůli mladim sprejerům v olomouci zakazali všechny legaly tak lidi co tím doopravdy zijou maji smulu kvůli mladym blbeckům kteří nicili město uplně bezhlavě. (Justina, 24 let)

O tom jsem nikdy nepřemýšlel. Ale řekl bych že důvodů bude víc. (Lukáš, 24 let)

Odpověděla jsem již předtím. Snaha urvat si své místo (primitivové), to nemá úroveň, většinou jen jednoduchý podpis. Myslím, že ti, co to již zpracovávají na vyšší a vysoké úrovni, řeší již jiné problémy, protorové, barevné a námětové. to je již umění a autoři řeší problémy výtvarného zaměření. (Katka, 25 let)

Potřeba se vyjádřit, nuda, dobrodružství, rebelie... (Martin, 22 let)

Považuji to za jiný způsob vyjádření, než na jaký jsme zvyklí dejme tomu ze školy. Beru to jako samostatný specifický druh výtvarného umění. My, s klasickou kresbou, malbou, grafikou, atd. něco splácnem doma a jdeme s hotovou věcí obcházet nakladatele, galeristy, apod. jestli nám to "zveřejní", kdežto výtvarníci street artu se asi neptají (a je to dobře - komerční graffiti nesnáším - viz. stadion v Jihlavě) a při vyjádření svého nitra výtvarnou činností si užijí ještě dost adrenalinu. Teď mě tak napadá - street art jsou asi také vylepené plakáty, že? (Michal, 25 let)

Prirozene zalezi na prostredi, na kulture a miste, kde lide tvori, ale vseobecne si myslim ze je to potreba mladych lidi se vyjadrit, pobavit ostatni, rebelovat, je to jiste druh umeni, ktery se v poslednich letech dostalo i do mnohem komercnejsiho prostredi reklam, viz napr. Coca Cola Image....do oblasti designu, mody, architektury. Mnoho restauraci i firem si najima zrucne sprayery a street art umelce... (Mirek, 24 let)

To nevím, vede je asi vasen pomalovat neco, co uvidi davy lidi nebo neco, kam se nikdo nedostane a je to nebezpecne... (Noemi, 26 let)

Touha projevit se na veřejnosti, příslušnost k podobně zaměřené skupině, touha "být jiný", někdo možná chce i ozvláštnit a zkrášlit? město, nebo si místa "označkovat" (Pavčina, 46 let)

Touha sdělit světu své myšlenky (viditelné plochy) x někteří prostě chtějí dělat něco špatného - to už ale není street art ale nesmyslné čmáranice (Petra, 27 let)

Touha zanechat stopu na veřejnosti, pohrdání konvenčními posty po tzv. umění... to nemluví ovšem o těch, kdo jen tak čmárají... (Petra, 34 let)

V tom lepším případě chtějí upozornit třeba na nějaký problém, v tom horším chtějí upozornit jen sami na sebe a nebo jen tak z frajerství něco zničit (Radka, 48 let)

Značkování teritoria, projev názoru, seberealizace, veřejné umění (Tomáš, 23 let)

7. Myslíš si, že kdyby se s mladými lidmi, kterých se street art nejvíce týká, mluvílo již preventivně o tomto fenoménu, proč vzniká a jaký může mít pro člověka smysl, ubýlo by bezduchého čmárání?

Ano (Matěj, 25 let)

Ano, jasně. Ale primitivové zůstávají. tam je prostor k důslednému přemalování. Myslím, že není dobré nechávat na domech. Já ve škole děti učím složitější ztvárnění a hovořím o tom s nimi. Jejich práce se mění a myslím, že si pak cíleně vybírají místa kam to umístí. Ale to je jen dedukce. ve filmu jsem slyšela od postav, které sprejovali něco jiného. Dobrodružství. (Petra, 34 let)

Asi nebylo (Denisa, 28let)

Bezduchého ne, pořád tady budou náctiletí puberťáci, kteří si tímto budou připadat zajímavý. Inteligentní lidé, kteří se tímto zabývají vážně a měli by prostor se vyjádřit na plochách k tomu určených by jistě své malby omezili (Dora, 28 let)

Blbci co jen tak čmáraj, budou čmarat dal... ti, co tvori - o tom uz vedi dost - mozna vic nez odbornici. (Jana, 21 let)

Bohužel si to nemyslím (Jana, 26 let)

Doufejme... pomohl by i podíl na zodpovědnosti za to, jak naše okolí vypadá... (Justina, 24 let)

Každopádně. (Katka, 25 let)

Možná ano (Lukáš, 24 let)

Možná ano, ale blbců chodí a neví proč to tam bezduše čmáraj (ale tahle otázka je trochu ovlivňující) (Martin, 22 let)

Myslím si že ne. Inteligence, zájem a motiv se pravděpodobně liší u street artových umelců a od vandalu... Jak už jsme zmínili street artem by se mělo nazývat street artové umění a vandalismus by se měl striktně oddělovat, spis by byla potřeba osvěta většinové populace, aby mezi tím viděla rozdíl. Zároveň respektuji každého názor. Někoho street art nadchne, někoho popudí, někoho se vůbec netýká... (Martin, 24 let)

Myslím, že ne. Výtvarník výtvarníkem jednou je a bude, blb bude vždy blbem a vždy bude čmárat po zdech bezduché čmáranice, diskuse by se musela zaměřit na to aby si koupil zpátky stádo ovcí a vrátil se na dědinu. (Michal, 25 let)

Myslíte že lze mladé, zvláště takto nadšené lidi ovlivnit tím že si budete s nimi o tomto povídat :D? Možná dobrá myšlenka, ale pochybuji že budou nějak vás naslouchat... (Mirek, 24 let)

Řekla bych že jak u koho, některé lidi by to určitě vedlo k zamyslení nad tím, co to pro ně vůbec znamená a proč to dělají a u některých myslím, že by to bylo mluvení do dubu. (Noemi, 26 let)

Rozhodně ano (Pavčina, 46 let)

to asi ne protože každý má svou hlavu a chce vidět pubertáka kterému něco takového vysvětluješ. A hlavně každý si k tomu musí přít sám a mít nějaký rukopis je to úplně to samé jak v malbě akorát ty věci nejdou vidět protože je někdo ráci kopne doma pod postel. (Petra, 27 let)

To nevím - trochu to souvisí s tím, co jsem napsala výše... to bezduchý čmárání je právě myslím o tomhle... jsem king, když si nasadím kapucu a zmatlám novou fasádu na Malý Straně?... Jinak si ale myslím, že dneska mají kluci málo možností předvádět svoji "odvahu" a tohle je tak trochu jedna z nich... není to jejich vina... (Petra, 34 let)

Tyjo, no , těžko říct. Jak jsem už říkala v první otázce, jsou lidé, kteří mají výtvarné citění a jsou ti, co ho nemají. Určitě by se nad tím ale víc zamysleli, a pokusili se to nějak oduševnit. Takže si myslím, že by to na škodu nebylo. Další otázkou je, jestli by street art neztratil kouzlo, když by se o něm začalo vyučovat... ono asi každý kdo se tímto zabývá by měl sám najít odpověď na otázku proč mě to tak láká a co tím chci říct. (Radka, 48 let)

Určitě by to mohlo pomoci (Tomáš, 23 let)

2.4 Závěry průzkumné sondy

Bylo zajímavé, jak „málo“ (27 ze zhruba sedmdesáti) lidí mi vůbec dotazník bylo ochotno vyplnit, přesto výsledné informace potvrdily informace o názorech lidí získaných z internetových diskusí a článků. Všeobecně lidé pracující nebo zajímavící se o výtvarno mají otevřenější a důslednější názor na umění ulice. Na druhou stranu mě překvapil radikálně záporný názor mého dědy, s kterým si velmi rozumím, ale tady bychom nenašli společnou řeč. On je z generace nezasažené street artem, a těmto věcem nevěnuje pozornost a nepřijímá je žádným způsobem. Přeci jen mladší učitelka výtvarné výchovy a českého jazyka už je tímto tématem nějak ovlivněna, výtvarnem se zabývá a už dokáže být některým projevům graffiti a street artu otevřená, a dokonce jeho přítomnost ve městě se jí líbí. Inspirovala mě k úkolu pro žáky ZŠ (o kterém budu hovořit níže), protože právě jí prochází rukama žáci, kteří přicházejí do období, kdy by se sami mohli začít sprejováním zviditelňovat, a přišlo mi proto zajímavé jim v tomto období osvětlit tuto problematiku. A právě s její třídou jsem si vyzkoušela úkol na téma graffiti v praxi.

Podle dotazníku všeobecně lidé graffiti a street art spíše mívají a nijak ho neřeší, kolem nás je a to v různých kvalitách, na některých místech nás uhodí do očí a vzbudí nechuť svou bezmyšlenkovitostí a poničením, a na druhé straně, potkáme-li nějaký

výjimečný kus, poteší téměř každého z nás. Je to nespoutaný fenomén, který souvisí s potřebou mladých lidí po zviditelnění se a po dobrodružství a nedá se nijak omezit jen tedy na ty dobré piesty na vhodných místech. Určitě je dobré s ním bojovat a chránit místa, na která je skutečně vandalství a škoda něco načmárat, neboť ti soudní a talentovaní, kterým jde o ty ušlechtilejší cíle jako zpříjemnit šedé části měst či dostat volné umění do ulic, by stejně tato místa neničili. Je zajímavé pozorovat, jak menší polovina vnímá i různé druhy a typy umění ulice, pravděpodobně jsou to ti citlivější, kteří sami s podobnými materiály zkoušeli pracovat. Nikdo z dotázaných nezmínil agresi, kterou jsem v článcích našla jako prvek spojený s graffiti, ano, k bojům crew také docházelo, ale samotné graffiti jako takové ano street art agresivní není, je to zkrátka subkultura vyplývající z moderní společnosti. Jak jsem postupně zadávala dotazník ještě dalším lidem, přišlo mi vhodné zařadit ještě poslední, sedmou otázku, a myslím, že právě její odpovědi jsou na celém dotazníku nejzajímavější. Odpověď rozhodně není jednoduchá, a tak, jako přístupy samotných writerů a streetartistů jsou rozdílné, tak asi někoho takové seznámení se s tématem předem může ovlivnit, zatímco skupině další to bude úplně jedno, a bude-li mít potřebu někde čmárat, prostě to dělat budou. Nicméně myslím, že je i skupina lidí, kteří by se nechali strhnout tím, co vidí, a prostě by čmárali, takhle když jim osvětlíme možné účely proč něco takového vůbec dělat, otevřeme jim oči a jejich tvorba, bude-li vůbec následovat, bude mít nějaký cíl a smysl, a snad i úroveň.

3 Výtvarná část

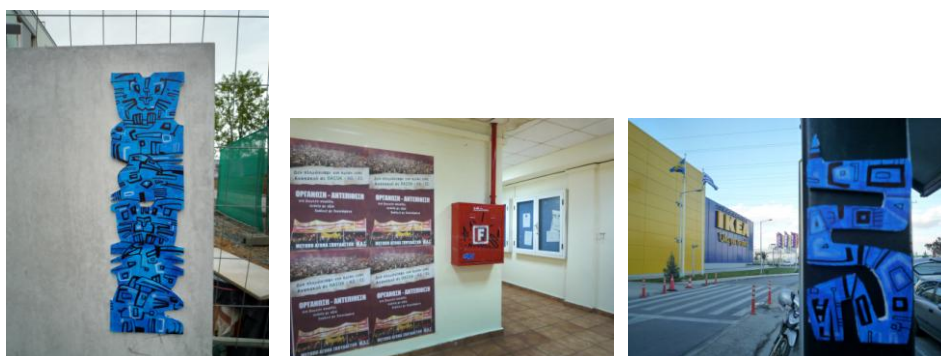
3.1 Moje nálepka, objekty - nafotografované

(proč vypadají právě takto a jaký význam má pro místo, kam je umísťuji)

Nálepka: jako motiv jsem zvolila svůj erb, logo, které používám jako svoji značku a podpis. Nálepka pro mě funguje na principu tagu, kudy chodím, tak ji umísťuji a značím si tak své teritorium. Street art je mi bližší, malé objekty, které mám s sebou připravené a jen je lepím... I tak zažívám pocity strachu, kdo mě uvidí a udá, ale i ten příjemný adrenalin se dostavuje. Jsou to tištěné nálepky, netvořím každou ručně zvlášť. Také, kdyby taková nálepka někomu vadila, sundá ji snáz a levněji, než takový nasprejovaný tag.

Objekty: podoba objektů vznikla v Řecku, chtěla jsem vytvořit něco, co mě charakterizuje, to jsou často pro moji tvorbu zvířata a jistá dekorativnost, barevně jsem se chtěla od celkové barevnosti odlišit, a tak jsem zvolila modrou. Materiál už byl složitější, aby vydržel povětrnostní podmínky, volím umělou hmotu, pěnovou hmotu, ale záhy zjišťuji, že na ní nedrží barva, loupe se, a rovněž lepidlo na hmotě nedrží. Volím tedy jiné lepidlo a kapa desku, Ta splňuje moje očekávání, dobře se s ní pracuje, barva drží a samotný objekt přilepený venku také. Objekty umísťuji na místa pro nějakým způsobem důležitá, zajímavá, kam až nejdál jsem se dostala, kde cítím, že bych chtěla mít svoji *stopu*.

3.2 Srovnání zkušenosti s graffiti a street artem v Athénách a v Praze

Porovnání: Měla jsem tu možnost podívat se a srovnat graffiti a street art v jiném hlavním městě, a to Řecku. Graffiti už dnes najdeme po celém světě, díky internetu se rozšířilo i do menších měst. Street art a jeho nejrozvinutější podoba se většinou soustřeďuje do větších metropolí. Můžeme říci, že je to dáno i tím - pokud zajdeme do historie – kdy se v době osvícenství společnost uvolnila, náboženství ztratilo svůj

zásadní vliv – lidské „kmeny“ už nejsou tak ohraničené, národy splývají včetně svých zvyků, které upadají v zapomnění, tradice a zvyky mizí. A tento jev je vidět především v hlavních metropolích, kde o to více vládne moderní doba techniky, a na lidové projevy nezbyvá prostor. Lidé ale potřebují znát, hledat a najít svou osobní identitu, mít jasno v tom, kam patří, cítit pospolitost s druhými. Takovéto potřeby nám uspokojovaly právě tradice a zvyky, a pokud už je dnes nemáme, nebo cítíme, že nejsou upřímně prožívané, že jen přežívají z dob minulých, míchají se s jinými kulturami a vznikají jejich pouhé paskvily... potřebujeme se najít a realizovat jinak. Někteří mladí se mohou sdružovat v crews, jiní samostatně nechávat vzkaz druhým, kde jinde než na veřejném místě. Moderní možnosti barev a materiálů jen nahrávají tomu, že tvorba street artu je vlastně součástí přirozeného vývoje společnosti.

Praha: Tagy najdeme všude, ale hlavní tvorba se vyskytuje spíše na periferiích města, na odlehlých částech, kam mnoho lidí nechodí nebo jsou zde vhodné podmínky v podobě velkých betonových ploch (mosty, nájezdy, nádraží, koncové stanice metra či tramvají, tunely...). V centru najdeme spíše menší 3D objekty, nálepky, pixel art – je tu méně velkých ploch a také klidu a prostoru k vytvoření velkých sprejerských „pieců“. Výjimečným byl festival Names v roce 2008, který přivedl velká jména tohoto fenoménu k nám, aby se zde, na místech vybraných k této akci, vyjádřili. Čímž se kvalitní díla dostala i do centra (*např. Blu a jeho „tanky“ na Národní třídě; stanice metra a tramvají Vltavská...*), a dá se říci, že na tuto akci navázali i další umělci Prahy a odvážili se sem také něco přidat (*obr. stanice metra Vltavská*)

Potom jsou tu místa určená pro tvoření a prezentaci děl mladých umělců legální cestou, kde se setkáme s díly skutečně regulérně uměleckými – objekty, obrazy, instalace..., ale také s díly streetartovými, která často vytvořili právě ti oficiální omělci a tvůrci umění legálního. Takovou ukázkou je Meet Factory na Zlíchově (*obr.*)

Athény: V Athénách jsem byla na stáži v rámci projektu ERASMUS od září 2009 do února 2010. Studovala jsem tam Grafický design na T. E. I. of Athens a zároveň jsme procestovaly část země, kde jsem všude hledala projevy street artu a graffiti, výběr fotografií je možné shlédnout v obrazové příloze ve složce „atheny“.

Celkově se tagy v této metropoli tolik nevyskytují, lidé zde rádi demonstrují s každou možnou příležitostí. S velkými transparenty jdou v davu centrem města, vyjadřují tvrdě svůj názor. Což se odráží také na zdech města – oblibě se tu těší spíše šablonová technika, díky níž se rychle na zeď nastříká buď obraz, anebo text, často související s tématy stávek. Malé objekty 3D nebo nálepky se vyskytují jen velmi omezeně a pixel art jsem zde neviděla ani jednou. Ovšem hranice mezi amatérskými projevy SA a díly umělců je zde velmi dobře vidět. Navštívíme-li místní akademii umění, shledáme ji v podstatě celou pokrytou díly talentovaných mladých lidí, kteří mají jasný výtvarný názor, díla jsou to většinou větších rozměrů, promyšlená a originální. Jejich největší koncentrace je ve škole a okolí školy, ale řidčeji je najdeme také po městě – často jako velké obrazy na stěně i velmi vysokých budov. Athény jsou ve velké většině město přelidněné, zastavěné budovami, které nejsou nijak zajímavé, většinou jde o patrové domy stavěné jeden vedle druhého – bloky domů. Místo pro zeleň je v centru minimální. Takové dílo potom působí jako jako balzám pro oči. Setkala jsem zde s novou technikou kombinace graffiti a koláže na zdi z různých materiálů (textilií, fólií, plochých materiálů).

- Athény 2010 – s dílem

Alexandrose Vasmoulakise jsem se setkala i na místní vysoké umělecké škole, jde tedy o člověka studující umění, jeho piécy je možné najít i po městě, často na zdech opuštěných domů. Jeho tvorba je originální, už jen takto fotoaparát zarámovaná působí spíše jako báječná ilustrace, autor používá techniku spreje doplněnou o koláž různých materiálů, nejčastěji textilu. (v odkazech zmiňuji webové adresy, kde je možné najít jeho další tvorbu). Většinou jde o dominantní směřující se ženskou postavu, která se „pohrává“ s mužíčkem.

Celá společnost zde funguje jinak, policie zde nehlídá kdejakou maličkost, spíše brání kulturní oblasti před násilím demonstrujících.

Město (celé Řecko) nemá financí nazbyt. Před lety zde došlo k zemětřesení, což v současné době můžeme zaznamenat na mnoha domech nebo volných místech po jejich zboření, které mají narušenou statiku a není možné je dále obývat, město nemá finance na to, je likvidovat, a tak se stávají v podstatě neškodnou plochou právě pro graffiti a street art, vznikají tedy místa, kde se tyto projevy koncentrují, nikoho nepobuřují, spíše naopak. Celkově mohu říci, že typografické graffiti jako u nás zde najdeme jen výjimečně. Tvorba ulice je tu svá, spontánní, více obrázková až narativní. Připomíná ilustraci města. Šablony používají spíše texty než ikony, jak je tomu u nás. Také bych řekla, že zde street art více pracuje s vtipem.

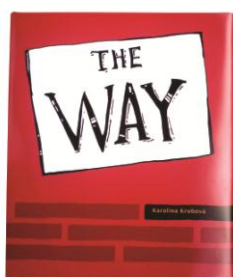
Athény 2009 – ve čtvrti Exarchia se koná mnoho demonstrací, žije tu plno studentů a najdou se tu hojně také opuštěné domy pravděpodobně po vyhoření či v důsledku zemětřesení. A spolu s těmito skutečnostmi tu najdeme také oázu street artu a graffiti, vtipně umístěných po zdech.

- Kréta, 2010, bez popisu, bez uvedení autora jsem zde narazila na toto dílo
- 2. a 3. obrázek Athény, 2010, na ulicích jsou zde k vidění takovéto postavičky, asociují emoce, vybízí k hledání vztahů a jejich příběhu, ilustrují město
- tento bravurně sprejem namalovaný žralok je součástí jedné z bran na pláž, Athény, 2010
- vtipný komiks na zdi vedle Acropole, Athény, 2010
- ve městě na nečekaných místech na nás koukají takovéto komiksové příšerky, Athény, 2010
- tato „ilustrace“ se nachází na zdi jednoho ze squatů, Athény, 2010

3.3 Ilustrovaná knížka - ovlivněná technikami a vizuální podobou street artu jako volný doprovod závěrečné bakalářské práce.

Tato knížka vznikla jako práce do školy v rámci mé stáže v Athénách v zimním semestru 2009, kdy jsme měli za úkol ilustrovat knížku pro děti. Volba textového obsahu byla na našem výběru, a mohly jsme si ho i sami napsat. Této možnosti jsem využila, a jako téma jsem si vybrala první týdny v cizí zemi. Knížka vznikala z mých pocitů a zážitků, a jelikož je postavena na ilustraci, zařadila jsem ji do své práce jako příklad k porovnání toho, jak mě samotnou street art ovlivňuje v ilustraci. Knížku jsem tvořila ještě bez ohledu na tuto práci, ilustrace jsou spontánní, a přesto v nich nacházím prvky dost možná ovlivněné mou zálibou právě ve street artu a graffiti.

- knížka The WAY – titul jsem napsala rukou jakoby na nálepku nalepenou na červené zdi, asociuje mi to moje nálepky, které také umísťuji jako stopu, kam se podívám, jako svůj podpis, což se hodí použít i na mé knížce, která je celá takovou stopou o mých zážitcích.
- předsádka a příklad street artu, který jsem v Athénách našla na dětském hřišti e čtvrti Exarchia, 2009 – jde o negativní obraz, barvy nejsou důležité, ale až totemový obsah figur, v tomto případě jde o prvky charakteristické pro život ve městě Athénách.

- pracuji s plochou, stejně jako by to byla zeď, řeším kompozici na ní, street art mě inspiruje i tím způsobem, že jsem do ilustrace samotné zařadila i zeď pod schody, kde jsou vidět tagy, stylizuji tvary a barevné přechody do ploch, streetartovému markeru podobný nástroj – běžný marker – mi ani jinou možnost nedává a práce s ním mi vyhovuje.

- mořský svět je fascinující, nepotřebuje slov, jako na širokou zeď jsem nakreslila ten svůj.
- „chromy“ jsou fascinující a populární mezi writery, jen stříbrná a černá na šedém či světlém podkladu, úplně tato barevnost stačí k vyjádření toho důležitého.
- opět jedna ilustrace ve stylu „nálepky“, bílý podklad a černá kresba, jako BLU, či Confiteor (viz. výše) nebo třeba šablony.

-BLU – ukázka jeho práce ve Španělsku

- práce se symboly, šipky, směrovky, cesty, stylizace v mém případě objektů (v graffiti typografie) do nečitelnosti, je třeba znát kontext, aby se dal obraz dobře přečíst.

3.4 Návrh didaktického projektu pro žáky ZŠ pro 7., 8. třídu

Záměrem mého projektu je seznámení žáky s podstatou graffiti a street artu a jeho zásadami, s novými možnostmi, jak pohlížet na město a naše okolí, a s novými technikami. Aby si zkusili přemýšlet v kontextu okolí, a ne jen formátu přiděleného papíru.

HRA S MĚSTEM

1. téma: *Tvary města*

Výtvarný problém: práce se šablonou. Je třeba dokázat vystylizovat a zjednodušit objekty tak, aby se daly vyřezat do folie či kartonu, aby barevná místa byla vyřiznuta a zároveň, aby při řezání nevypadl žádný důležitý objekt, je třeba pracovat s „můstky“ například jako v litéře „O“ pro vnitřní kroužek atp. Zároveň jde o to, aby v jedné barvě, maximálně dvou, žáci dokázali vystihnout tvarosloví města.

Materiál: folie či karton, nůžky, perořízek, podložka pro řezání, sprej, foukací fixy nebo barva s houbičkou, čtvrtka či balicí papír, papíry a tužky k navržení tvarů a ploch

Technika: stříkání či tupování skrz šablonu na podklad

Výtvarná kultura: stencils/šablony street artu na zdech: Eifelova věž, M. Waraz – m-city, Roadsworth – plug-male

Motivace: procházka po městě či blízkém okolí školy. Nechám děti, aby si všímaly zajímavých zákoutí, tvarů domů a ulic, co je pro tohle město typické, která místa mají rádi, budou-li možnosti, můžou si taková místa děti nafotit, nebo učitelka přinese do hodiny obrázky takových míst. Ve městě jsou místa plná dění, ale také místa opuštěná. Všimněte si rozdílné atmosféry v takových městech.

Úkol: Vymyslete/vyberte si zajímavé místo, dům, nároží, křižovatku, nádraží, věž, náměstí s kostelem... ve svém městě, které je pro vás přitažlivé nebo něčím zajímavé, typické pro město, a pomocí jedné až dvou barev ho vystylizujte do ploch, tak aby se dalo vyřezat. A po vyřezání si si žáci zkusí přes šablonu svůj kus města nastříkat na podklad – papír, karton, nebo i třeba samolepicí folii a vytvoří se vlastně samolepka.

Přidaná hodnota: děti se podívají na město jako celek, uvědomí si, že je to specifické místo vytvořené člověkem, v němž jsou plochy a tvary jiné než ve volné přírodě. Spousta věcí je udělaná pro pohodlný život člověka, jsou zde však i místa, která při výstavbě vznikla a zvenčí působí jako holé, strohé plochy zdí. Nebo jsou tu místa, která již dosloužila svému účelu a jsou opuštěná. Tato místa jsou smutná a často na nich najdeme projevy writerů, kteří se rozhodli tyto plochy pomalovat. Zároveň si žáci vyzkouší jednu z technik street artu.

Závěr: Šablony žáků celé třídy se pak dají nastříkat na jeden velký formát papíru a vznikne tak společné město. Nad ním se dá povídat s žáky o tvarosloví města, kde by jim třeba vadilo nastříkané graffiti, v jakých částech města je naopak spíše oživením a potěšením pro kolemjdoucího.

2. téma: **Moje písmo**

Výtvarný problém: znaky a tvarosloví písma, rozmanitost a bohatost v typech písma, co je kostrou každého znaku, a jak jeho pozměnění, tvarování a „zdobení“ mění jeho čitelnost, symbolika barev ve spojení s obsahem textu, práce s linkou a plochou.

Kontext nápisu a okolí, kde je umístěn.

Materiál: papíry, tužky a markery na skicy a návrhy, temperové nebo akrylové barvy, štětce, tuhé čtvrtky nebo kartony

Technika: kresba a lavírovaná malba barvou

Výtvarná kultura: ukázky volných fontů (IID font od DonnyGrafiks, kreslený font od Firgse), jak písmo vznikalo, plakátů (AidaNovoa – logo NY), práce s reklamou Andyho Warhola (Coca Cola)

Motivace: písmo je všude kolem nás a plní mnoho funkcí, samozřejmě, že informační, sdělovací, upoutávací, nebo také dekorativní, označovací atp. Zkuste si vymyslet svoje originální písmo, které vás bude zastupovat, charakterizovat, bude vaše. Zkuste se inspirovat i nějakým stupněm jeho vývoje (piktogramy...). Přemýšlejte, jak by se dalo použít, kam by se hodilo a ve spojení s jakým textem, aby naplno vyznělo. A kde by takový text/plakát měl viset či být umístěn. Třeba originálně provedené jméno na domě místo čísla popisného atp.

Úkol: Navrhněte, jak by vypadalo vaše osobní písmo, kterým byste chtěli upoutat pozornost na vaši osobnost, jaké volné písmo by se vám líbilo. Navrhněte ho černobíle, soustředěte se na jednotu tvarosloví celé abecedy (nebo té její části, kterou potřebujete). V druhé části se zaměřte na slogan, citát, svoji přezdívku, plakát nebo třeba orientační systém školy, kde by se vaše písmo dalo využít a barvami ho proveďte. Podle možností školy se dílo vystaví na tom konkrétním místě.

Přidaná hodnota: uvědomění si, co je to vlastně písmeno, jaké má zakonitosti, z čeho je složeno a z čeho vzniklo, co ovlivňuje čitelnost písma, jak se k sobě písmena v jedné abecedě vztahují. Jak funguje písmo v našem okolí, jak na nás vizuálně vlastně působí.

Závěr: ať už u konkrétně umístěných děl nebo při jejich vyskládání na podlahu by se žáci bavily o tom, jak která práce pracuje s fontem, jestli se to které písmo hodí ke zvolenému obsahu sloganu, reklamy, přezdívky... jestli je dílo dost výrazné, aby upoutalo pozornost diváka, o což se reklama snaží.

3. téma: **Co je schované**

Výtvarný problém: hledání překvapení a obrazů i tam, kde jiní nachází jen ošklivou plochu

Materiál: mačkaný papír, vodové barvy, tuše, bílá tempera

Technika: lavírovaná malba a kresba

Výtvarná kultura: Vladimír Boudník, Ladislav Novák, Blu (v trubce trčící ze zdi vidí nos své postavičky, a tak ji namaluje celou) a street art (vtipně umístěné psí stencil)

Motivace: zdi ve městě mohou být ošklivé a šedivé, anebo v nich můžeme hledat svoje obrazy. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let potkávali chodci v pražských

ulicích zvláštního malíře. Nemaloval panorama Hradčan nebo zákoutí Malé Strany, ale maloval skvrny a praskliny na oprýskané omýtce. Nebo na takovou starou zeď zavěsil prázdný rám a tento svůj obraz domalovával přímo na stěně. Povídal si s kolemjdoucími o tom, jaké obrazy na zdech vidí, a jak je domalovává, aby je viděli i druzí. (Fulková, Novotná, Slavík, 1997) Taková oprýskaná zeď je vlastně náhodně vytvořená struktura a spolu s naší fantazií v ní můžeme vidět fantastické světy, takové můžeme najít i ve zmačkaném papíře.

Úkol: zmačkáme papír a namočíme ho do vody s troškou barvy, mačkané rýhy na papíře nasají barvu a vznikne nám taková síť, ve které po uschnutí papíru začneme hledat postavy, zvířata, objekty a cokoli dalšího, co s vlastní fantazií najdeme.

Přidaná hodnota: nemusí to být jen zeď, kde si jde hrát s náhodou a fantazií, tvarosloví nám už dává sama síť rýh a my jen hledáme a pouštíme uzdu fantazií. Žáci se otevřou dívání se po svém okolí jinak, všude můžeme najít svoje osobní překvapení a radosti, zvláště na ulicích, a třeba i ve smutných opuštěných čtvrtích.

Závěr: každý jsme jiný a ve stejné náhodné struktuře si každý najde něco svého, blízkého, jako když pozorujeme mraky, Amélie z Montmartru v nich uvidí medvídko z dětství, druhý něco úplně jiného. A tímto způsobem můžeme nacházet svoje osobní hravé světy kdekoli, kam se dostaneme. A takhle si hrají i někteří streetartisté, jenže ti svůj objev zrealizují a zprostředkují i dalším kolemjdoucím.

4. téma: ***Můj objekt***

Výtvarný problém: kombinace barev a materiálů, vytvoření aspoň minimálně trojrozměrného díla – práce s prostorem a kontexty okolí, co jsem já a jak bych chtěl/a být prezentován/a ve veřejném prostoru

Materiál: polystyrén, barevné papíry, kapa deska, pěnové desky, „králičí“ pletivo, drát, textil, provázek, akrylové barvy, PET lahve nejrůznější nalezené předměty a materiály, markery, lepidlo

Technika: asambláž (reliéf, objekt), malba, kašírování, řezání, lepení

Výtvarná kultura: objekty street artu (Nick ZIPPER, ryba od JAXPAC), principy Merz Kurta Schwitterse (Gurnfleck, 1920), „trolíci“ z kamenů (Norsko, Skotsko), Veronika Richterová

Motivace: ve městě se setkáme s pomníky a sochami, pojďme si zkusit vytvořit svoje vlastní prostové dílo, kamenní trolíci v Norsku jsou stavěni lidmi jako ukazatele cesty nebo jako značka člověka, že na tom místě byl. Je kolem nás tolik materiálu, náš objekt ho může využít, jak krásné sochy vytvářel i sám Picasso z nalezených předmětů. I obyčejná PET láhev je krásná, když se dívámě skrz ni na svět, jak nám ho obarví a zdeformuje. Jistě jste si všimli i streetartových reliéfů a objektů, jsou často velmi jednoduché, ale vtipné, můžou vtipně doplnit své okolí, komentovat ho, nebo být jen tak značkou autora.

Úkol: za pomoci dostupných i nalezených materiálů vytvořte svůj objekt, který byste umístili do konkrétního prostoru, veřejného, nebo v budově školy. Může být určen pro umístění na daném místě, tedy i jeho vzhled a obsah, který mu dáte, by měl korespondovat s vybraným místem. Anebo to bude objekt zastupující vaši osobu jako taková stopa/podpis, že tady na tom místě jste byli a je pro vás něčím zajímavé či důležité. Jeho umístění vybírejte třeba na zeď, nebo i do volného prostoru, i ve výběru místa záleží, jestli bude váš objekt nahlížen „zepředu“ nebo ze všech stran, a podle toho bude také vypadat.

Přidaná hodnota: zamyšlení se nad životním prostředím v souvislosti s materiály, které použijeme, recyklujeme a dáváme nový význam již nepotřebných předmětům a materiálům. Pokud použijeme nové materiály, poškozujeme tím životní prostředí nebo si vybíráme takové, které jsou neškodné (což jde velmi těžko, objekt veřejně umístěný, aby vydržel nejen povětrnostní podmínky, musí být odolný a pevný, vodou nerozpustitelný, což často znamená použít umělé hmoty).

Závěr: u objektu a jeho formy je třeba se zamýšlet nad tím, kde a jak bude dílo umístěno, tedy jestli bude mít „vzadu“ rovnou plochu, pro umístění na zeď, jak na ní bude držet, jaký materiál zvolím, aby dílo chvíli ve volném prostoru vydrželo. Nebo jestli to bude třeba zavěšený objekt. Je to práce jako se sochou.

Zároveň se žáci učí přemýšlet nad tím, jak recyklovat materiály a vnímat je z jiného úhlu pohledu, dávat jim nové funkce.

5. téma: ***Šedivé betonové zdi***

Výtvarný problém: předem si dokázat připravit a rozmyslet, co chtějí ztvárnit a proč, aby to potom dokázali v omezeném čase stihnout přenést na velký formát, z čehož se odvíjí i jistá jednoduchost a následná údernost projevu. Vzniká vlastně dialog více lidí a jejich prací na jedné „zdi“. Počet barev je omezený. Úkolem je tedy také dokázat se vyjádřit i na úkor tohoto omezení. Zkusí si možná poněkud netradiční výtvarné techniky.

Materiál: pás balicího papíru – velký formát představující zeď: přibližně 2 m x 1 m na skupinku, který se položí na desku dvou spojených lavic či na podlahu.

Technika: tempera, vodové barvy, velké štětce – rozprašování přes sítko jako imitace spreje..., nanášení barvy válečkem, možnost i koláže z barevných papírů, novin, časopisů, textilií – lepení, tupování barvy skrze šablonu.

Výtvarná kultura: ukázky různých druhů a podob umění ulice na fotografiích (či přímo v terénu naživo) – jako ukázka, inspirace a možnosti zároveň. Graffiti, šablony, tagy, objekty a nálepky.

Motivace: Ve městě a na jeho okrajích jsou více či méně opuštěné betonové a nevhledné plochy. Někteří se je rozhodli „počmárat“. Je to estetické ozvláštňování těchto ploch nebo vandalismus? (popřípadě konkrétně na jakých místech – zdi obývaných domů, podezdívky x vzpěry mostů...) Představte si, že máte takovou volnou šedivou zeď k dispozici, jak byste ji jako graffiti umělec ztvárnili, co byste chtěli, aby na ní bylo veřejně k vidění, co byste chtěli sdělit?

Úkol: Děti vytvoří skupinky po čtyřech, tzn. asi 6 skupinek ve třídě. Nechám je rozdělit se podle jejich vlastní vůle a možná se během práce samovolně projeví autorita některého z dětí a povede dílo celé skupiny, koneckonců, tak u takové „crew“ nejspíš občas také chodí.

Po úvodu necháme děti vytvořit si přípravné skicy a zaznamenání myšlenek na skicovací papíry, může probíhat i jejich vzájemná diskuze, jak tu „svoji zeď“ dohromady ztvárnit. Výsledné dílo budou žáci tvořit všichni společně ve skupince.

Úkol mám možnost si rozdělit do dvou lekcí, a tak nechám každého, ať si zkusí třeba dvě různé podoby SA (třeba napodobit graffiti a zkusit si nálepku).

Přidaná hodnota: žáci poznají něco více do hloubky z toho, jak vlastně graffiti a street art vznikl, co znamenají ty obrázky, které kolem sebe vidí, jaké podoby vlastně umění ulice u nás jsou. Zkusí si komunikaci a práci dohromady na jednom podkladu, kde se musí vejít se svým dílem všichni.

Cílem je zamyslet se nad problematikou graffiti a street artu, a co by každý z žáků chtěl třeba sdělit na takovou veřejnou zeď, kdyby mohl. Jestli oni sami s takovým zobrazováním souhlasí. Kdy, za jakých okolností. Učitel uvede téma graffiti jako fenomén kolem nás, jak se na něj lidé mohou tvářit, uvede základní rozpory v názorech lidí na něj – umění x vandalismus. Pomůže si prezentací fotek a obrázků, které mohou žáky inspirovat. Je to moderní téma, které by mohlo žáky skutečně zajímat a zároveň se o street artu něco dozví vlastně v období, kdy by s ním samovolně mohli sami začínat. Takhle se nad ním hlouběji zamyslí, zkusí si ho „nanečisto“ a možná jim dojdou některé věci, nad nimiž by jinak nepřemýšleli, a v budoucnu budou mít na street art svůj názor a nebudou bezmyšlenkovitě někde ničit fasádu „bezduchými“ klikyháky.

Závěr: Jak fungovala spolupráce na takovém úkolu. Pohled na celek díla – zeď – a rozmluva nad obsahem sdělení. Bude-li možnost, chtěla bych výslednou zeď někde nainstalovat pohromadě ve svislé podobě a diskutovat u ní.

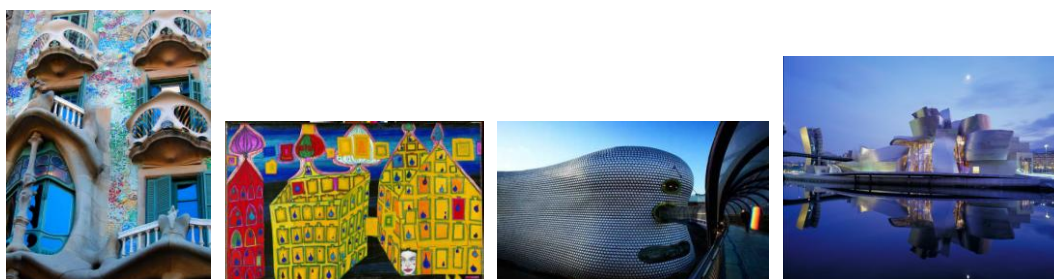
6. téma: **Dům jinak**

Výtvarný problém: architektura a fantazie, forma a funkce, jak se interiér k bydlení může projevit až na vnější vzhled domu

Materiál: karton nebo lepenka na podklad, temperové/akrylové barvy, lepidlo, textil, nelezené materiály a předměty, tuš

Technika: libovolná - malba kombinovaná s asambláží, koláží, doplněná kresbou tuší, mozaika, práce na větší formát (minimálně A3)

Výtvarná kultura: Antoni Gaudí, Friedensreich Hundertwasser, Jan Kaplický, opera v Sydney, Guggenheim museum

Motivace: město je většinou plné domů, ale představte si, že váš dům může vypadat úplně jakkoli a být kdekoli by se vám líbilo, třeba ve vzduchu, nebo i jen na louce. Váš dům může umět všechno, co váš život udělá radostným, co to všechno ale pro vás je? Jak bude dům vypadat zvenku? Měl by odrážet to, co je uvnitř a tedy i ve vás, třeba nálady, záliby, barvy. Chtěly byste mít pomalovaný dům?

Úkol: vytvořte si libovolnou technikou dům takový, v němž by se vám dobře bydlelo, neomezujte se neskutečností realizace, v tomto úkolu je vše povoleno a je možné, představte si, co byste chtěli, aby váš dům uměl a jak by měl vypadat, aby bylo vidět, že je váš. Jako podklad použijte karton nebo lepenku.

Přidaná hodnota: skrz vymyšlení domu uvědomění si, co je ve mně, co mám opravdu rád/a, co mě baví a pro co a pro koho ve svém životě chci mít místo. Známe mnoho staveb, ale kdyby nebyla žádná omezení, jak by mohla architektura také vypadat? Jaké to je, být architektem? Funkce barev a obrazu v oblasti architektury.

Závěr: Co všechno žáci dokáží vymyslet a co by se z toho dalo třeba skutečně u domů využít. Debata o tom, jak by mohlo graffiti a street art fungovat u takových osobitých staveb, komu je tato tvorba blížká a jak by ji třeba sám na svůj dům aplikoval.

3.4.1 Dílčí ověření projektu (zkouška výtvarného tématu 5.)

Úkol pro děti na ZŠ Mokropsy v rámci hodiny výtvarné výchovy

Téma: **Šedivé betonové zdi**

Žáci 6. třídy

Jako ověření především techniky jsem si zkusila úkol sama předem (obr. 1.), a použila jsem v něm všechny možnosti techniky, které jsem pak nabízela žákům.

1.

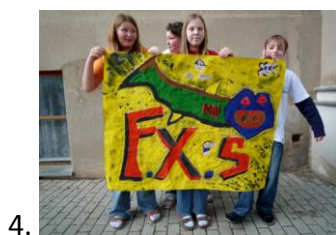
2.

3.

Ve škole jsem žákům uvedla, o jaké téma půjde. Že graffiti mohou potkat i na jejich škole, jaké druhy street artu jsou. Na notebooku jsem s sebou měla ukázky obrázků, a při jejich prohlížení se vytvořil dialog mezi mnou a dětmi, jeden chlapec měl vlastní zkušenost, kdy s bratrancem byl malovat piece. Tato jeho zkušenost se projevila i v celém výtvarném úkolu, kdy svoji skupinku vedl jasným směrem (obr. 5.). Seznámila jsem děti stručně s historií, a jak to vlastně všechno vzniklo, což si myslím, že by maličko starší žáky (ideálně 8. třída) zajímalo více. Film *Gyml T. Vorla* viděli všichni. Do skupinek se rozdělili bez problémů, samozřejmě především kluci s klukama a holky s holkama, a pustili se do vymýšlení názvu své crew a samotných návrhů. (v obrazové příloze mám nafocené některé návrhy a zachycené způsoby přemýšlení dětí, obr. 2.) Na konci této dvouhodinové měly zpracované návrhy a pomalu se začaly pouštět do rozvrhování na velký pomačkaný balicí papír. (obr. 3.)

Další týden jsme v práci pokračovali, někteří žáci nedorazili, a přišli zase jiní, co chyběli posledně, a tak se skupinky maličko promíchali, spontánně vznikla skupinka napůl z holek a napůl z kluků. Zdálo se mi, že měli při realizaci jednoho společného díla trochu genderový problém, kdy autor návrhu měl svoji jasnou čistou vizi, jak má dílo vypadat, a návrhy na ozvláštňování díla holek zavrhoval (obr. 4.). Je ale možné, že jen bránil svůj návrh před cizími úpravami a tender nehrál takovou roli. Při rozvrhování na velký formát bylo třeba žáky hlídat, měli tendence si kreslit tužičkou malé kresbičky různě rozhozené po ploše a bály se pustit do jednoho velkého obrazu, ale s trochou podpory ve smyslu „nebojte se se rozmáchnout a uvolnit, půjde vám to lépe“, „nebo „vezměte si rovnou velký štětec i na rozvržení““ svá díla zvládli velmi pěkně a myslím si, že si práci i užili, což byl jeden ze smyslů úkolu. Stejně jako je zábava jedním ze smyslů pro skutečné writery. Paní učitelce se nezdála z počátku práce s válečkem, ale žáci jeho vlastností krásně na velké plochy využili. Postupně během práce si teprve uvědomovali, co to je pracovat s takovou zdí, s jejím narušeným povrchem. Že je lepší začít výplní, až potom dodělávat a dočišťovat konturami, že je třeba vnímat plochu jako celek a barevně i kompozičně ji udržet vyváženou. Sami pak chodili, že by to ještě něco v rohu chtělo, radily se, co s pozadím, aby jejich piece vynikl. Dva kluci byli pomalejší, neptali se na nic, tiše si tvořili a výsledek jejich práce byl odlišný, dominantu netvořil jeden velký nápis, spíše se soustředili na obraz a dva svoje malé piece zakomponovali do něj (obr. 6.). Na obr. 7. Je vidět práce všech.

3.4.2 Reflexe didaktického projektu

Tento úkol jsem vymyslela jako samostatně fungující jednotku, ale při jeho realizaci jsem zjistila, že je vhodnější zařadit ho do celku několika témat v rámci projektu, v předchozí kapitole uvedeném. Děti úkol zvládly velmi dobře, ale měla jsem připravený příliš obsáhlý úvod, který se v projektu rozdělí na několik částí a žákům se „dávkuje“ postupně, což je jistě přínosnější a příjemnější. Do práce se pustily, mohu říci, s nadšením, ale bylo vidět, že si nejsou jistí s písmeny po typografické stránce, proto jsem do projektu zařadila samostatný úkol o vlastním písmu, kde je čas věnovat se mu a jeho základním zákonitostem zvlášť.

U graffiti i street artu je důležitým prvkem práce s prostředím, jak do něj dílo zapadá, jak v něm působí, jak s ním komunikuje a ne jen, že samo o sobě je. K zamyšlení nad touto problematikou jsem zvolila téma „objektu“ a „co je schované“, svým způsobem i téma zajímavého místa ve městě.

S tématem graffiti neměli žáci nejmenší problém, díky filmu *Gyml*, který všichni znali, věděli, o co jde, a i pojem pomalované zdi uchopili velmi sebejistě a s přehledem. Netypická byla pro ně velká plocha, ale jako graffiti má své nástroje, měli je i žáci, a za pomoci velkých štětců a válečků dokázali zvládnout celou kompozici.

Přínosem tohoto úkolu jim je asi nejvíce zkušenost, že si takovou zeď vyzkoušeli včetně návrhů, které jsou třeba, nejde jen bezmyšlenkovitě zkazit veřejnou plochu. Nechci je navádět, aby šli dělat graffiti, ale oni sami s ním očividně sympatizují, a teď možná více tuší, že aby dílo stálo za to, je třeba mu dát nějaký smysl, čas a kvalitu.

3.5 Výběr fotografií

K výslednému výběru fotografií jsem přistoupila tak, že vznikly tři skupiny fotografií.

První složka obsahuje práce žáků, které vznikly v průběhu praktického vyzkoušení jednoho z úkolů projektu.

V dalších dvou složkách jsou snímky pořízené v Praze a Athénách, z obou měst jsem vybrala výjimečná díla, anebo ta, která jsou na hranici tvorby ulice a ilustrace, grafiky, komiksu, sochy (památníku), obrazu či reklamy. Na ulici si nemůžeme vybrat jen ta povedená díla, jako jsem to učinila ve svém výběru, kde ukazují vlastně jak báječně si street art a graffiti může hrát ve městě a vtipně využívat jeho detaily a zákoutí, ale ve své práci se zaměřuji na možnosti inspirace a využití graffiti právě v oblastech komerční grafiky a ilustrace, a tedy těch zajímavých a jedinečných prvků, na které upozorňuji i ve výsledném výběru. V práci výše píše o těch negativních stránkách graffiti, o částečném vandalismu některých writerů, o tom, že materiály a barvy jsou nebezpečné pro přírodu atp. Nicméně, graffiti a street art je součástí naší společnosti a kultury, který je a nezmizí, a tak se na něj dívám jako na zdroj inspirace a barevných, vtipných obrazů v šedém městě, a tak bych je také chtěla prezentovat.

Poslední složku tvoří ukázka mého vlastního street artu – nálepky a objektu – a způsobu, jakým jsem je umísťovala. A knížky, která tvoří volný doprovod k mé práci.

Závěr:

Ve své práci jsem se snažila dostat k podstatě, myšlence a souvislostem vzniku graffiti a street artu. Jednak je shrnout, ale také pochopit. Proč vzniká, jaké jsou pozitiva a negativa jeho přítomnosti kolem nás. Že jde o aktuálnost a neotřelost, hru, radost a zábavu, je přitažlivé jako zakázané ovoce, je to svět sám pro sebe, tajemný, dobrodružný, plný fantazie, humoru a volnosti. To jsou věci, které jako mladí vyhledáváme, někdo z nás i v dospělosti. „Není totiž vůbec třeba, aby zábava a únik, hra a osvěžení byly synonymem nezodpovědnosti, ztráty postoje, bezzásadovosti a povrchnosti.“ (Eco, 2007, str. 269)

Negativa jsou překračování zákona, často ničení majetku druhých, kteří nemusí chápat, co je pro writera pěkné a trefné. Materiály, které tyto techniky využívají, většinou znečišťují životní prostředí. Každý jsme jiný, líbí se nám jiné věci a jiné věci jako správné a krásné produkujeme, tvorba ulice je na rozdíl od jiného konání na veřejném místě vidět, a tedy každý pokus o ni je na kritických očích všem, což znamená v naší společnosti riziko pravděpodobného většinového nesouhlasu takových diváků. Neexistuje žádná regule krásna, co by říkala, co je krásné a estetické v dané společnosti. Závisí to na vývoji mravů a způsobu myšlení každého z nás.

Podařená díla však skutečně kráslí město, vnášejí do jeho šedi humor a barvy, hrají si s ním. Jsou komunikačním prostředkem, jsou s námi v interakci. Jsou nestandardním projevem lidské aktivity.

Je to fenomén sám pro sebe a subkultura, která jen úzce vstupuje do dalších oblastí naší kultury a života. Většinou se tomu tak děje i jen v určité věkové hranici, graffiti a street art tvoří mladí lidé, kteří v dnešní době mají tu potřebu, a ti ho také využívají jako inspiraci v hudbě, tanci, oblečení, designu... Inspirují se jím, ale vlastně velmi omezeně. Například v designu knížek a tiskovin nacházíme vliv graffiti a street artu hlavně zase jen u děl tematicky se vztahujících ke kultuře mládeže a jejich životního stylu. Před tím, než jsem se na tuto oblast zaměřila, myslela jsem si, že nás zasahuje daleko víc, ale není tomu tak, u mnoha tiskovin, na které jsem se soustředila, jsem se dočetla o úplně jiných východiscích a kontextech spojených s jejich vznikem, i když na první pohled mi umění ulice formálně připomínali. Na druhou stranu právě forma je nejčastějším využitím graffiti, když už využito je.

Díky nastudování principů graffiti a street artu jsem mohla vytvořit projekt pro žáky a pokusit se seznámit je tak s tímto fascinujícím světem pokud možno od podstaty, a ne jen skrze formu. Stále si myslím, že seznámení žáků s těmito principy může pozitivně ovlivnit jejich případnou tvorbu ve veřejném prostoru, nebo jim alespoň ukáže jiné možnosti, jak uvažovat a svobodně bez zábran tvořit, jak hledat krásné věci a obrazy i v maličkostech. A také pochopit, co že se to kolem nás ve městě děje a jaký smysl takové obrazy mají.

Použité internetové zdroje:

Časopis *Policista*. 2009-05-?

<<http://web.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2000/0005/sprejer.html>> 2009-09

Grafické Bienále grafického designu a ilustrace, Brno

<<http://www.moravska-galerie.cz/cs/bienale/23-mezinarodni-bienale-grafickeho-designu-brno-2008/>> 2010-04-10

Festival graffiti a street artu. 2008

<<http://namesfest.net/news.php>> 2010-04-10

BLU. Jeden z autorů NAMES festu

<<http://www.blublu.org/>> 2010-03-20

Galerie Trafacka

<www.trafogalerie.net> 2010-04-06

Ukázka pixel artu

<<http://neatorama.cachefly.net/images/2008-04/pixel-water-street-art.jpg>> 2010-04-11

Pasta - obrázek

<<http://www.90bpm.sk/uploads/images/news/2008/10/5872/ZzPaxexPasta.jpg>> 2010-04-11

Fotoreportáž k NAMES festu

<<http://www.90bpm.sk/news/5872/37/>> 2010-04-11

<<http://urbanprankster.com/wp-content/uploads/2009/01/zipper.jpg>> 2010-04-06

První nálepky a skupina Guma guar

<<http://gumaguar.bloguje.cz/168198--stickers.php>> 2010-05-18

Kulturní týdeník *Houser*

<<http://www.houser.cz/>> 2010-05-11

K výstavě změř živlů v Liberci

http://jablonecky.denik.cz/kultura_region/galerie-predvadi-vykvet-berlinskeho-umeni20090312.html
> 2010-05-18

Graffiti jam v Třačce <<http://artycok.tv/lang/cs-cz/traffo-jam/3186>> 2010-05-18

Výstava MASKERA v Karlín Studios <<http://artycok.tv/lang/cs-cz/new-york/482>> 2010-05-18

Jan Kaláb – POINT/CAKES <www.onepoint.cz> 2010-05-26

Článek Lidových novin Street art aneb špatně položená otázka

<http://www.lidovky.cz/street-art-aneb-spatne-polozena-otazka-dyt-/ln_noviny.asp?c=A080828_000004_ln_noviny_sko&klic=227268&mes=080828_0> 2010-05-19

Český rozhlas a články o street artu – vyhledáno 2010-03-14

<http://www.rozhlas.cz/kultura/vytvarne/_zprava/481585>

<http://www.rozhlas.cz/radiowave/session/_zprava/732350>

<http://www.rozhlas.cz/cajovna/aktualne/_zprava/730324>

<http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/_zprava/192363>

<http://www.rozhlas.cz/radiowave/waveculture/_zprava/360737>

Banksy – vyhledáno 2010-05-22

<<http://banksy.xf.cz/BANKSY.htm>> 2010-05-26

<<http://st-art.cz/2009/07/banksy-kral-street-artu/>> 2010-05-26
< <http://www.koule.cz/cs/clanky/vsichni-miluji-street-art-a-banksyho-490.shtml>> 2010-05-26
<<http://world-graffiti.com/category/stencil-art/>> 2010-05-26
<<http://www.pistacheclothing.com/banksy-palestine.htm>> 2010-05-26
<<http://www.banksy.co.uk/>> 2010-05-26

Grand tour na Hlavním nádraží <<http://grandtourblog.wordpress.com/about/>> 2010-05-26

graffiti a vandalismus <http://is.muni.cz/th/126119/pedf_b/Street_art_graffiti.pdf> 2010-05-26

Alexandros Vasmoulakis
<http://www.flickr.com/photos/server_pics/2966658815/> 2010-05-26
<<http://www.flickr.com/search/?q=vasmoulakis%20alexandros&w=all>> 2010-05-26
<<http://www.vasmou.com/#>> 2010-05-26

Street art v Athénách
<http://www.flickr.com/groups/athens_street_art/pool/page2/>

Stránky o graffiti
<<http://www.fatcap.com/>>
<<http://www.ekosystem.org/>> 2010-05-26
<<http://eldar.cz/pastart/home.htm>> 2010-05-26
fotografie pieců jednotlivých crew nejen v Praze a Brně
<<http://onename.phatbeatz.cz/onename.htm>> 2010-05-26
pěkně zpracované stránky o graffiti <<http://vandmove.unas.cz/index2.php>> 2010-05-26
mapování legálních ploch <<http://eldar.cz/legalwalls/>> 2010-05-26
L. A. S. E. R. tags <<http://graffitiresearchlab.com/projects/laser-tag/>> 2010-05-26
<<http://www.graffitiresearchlab.com/>> 2010-05-26
velmi užitečné stránky o aktuálním dění na poli graffiti a street artu <www.graffneck.cz> 2010-05-26
nejen o graffiti <<http://www.phatbeatz.cz/>> 2010-05-26

Stránky o umění
<www.artmuseum.cz> 2010-05-04

Časopis pro umění, umění pro svobodu (jakojedna z aktivit spojená s hnutím Antifa)
<<http://nsgraffiti.wordpress.com/>> 2010-05-26

TOY_BOX rozhovor <<http://www.advojka.cz/archiv/2010/3/zatim-potrebuji-vsechno>> 2010-05-26

Martin Gerboc
<<http://www.prague-art.cz/katalog/autori/309-martin-gerboc/1405-and-here-your-majesty-the-big-war-starts-again/>> 2010-05-26

Herakut umělec <<http://www.herakut.de/shows.html>> 2010-05-26

Shlag skupina <<http://shlag.com/>> 2010-05-26

Berlín k nahlédnutí <<http://www.phatbeatz.cz/graffbeatz-berlin-nemecko>> 2010-05-26

Jan Švankmajer <<http://www.youtube.com/watch?v=KW6LdhQ2JfU&feature=fvw>>

Použitá literatura:

- MÍČKO, M., *Umění nebo život*. Praha: Academia, 2004, ISBN 80-200-1232-X
- KULKA, J., *Psychologie umění*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-2329-7
- ECO, U., *Skeptikové a těšitelé*. Praha: Argo, 2006, ISBN 80-7203-706-4
- REISNER, R., *Graffiti, Two Thousand Years of Wall Writing*. Toronto, Ontario: Cowles Book Company, 1971, ISBN 402-12044-2
- LÉKÓ, I., CORTÉS, R., POSPIZSYL, T., *Street art*. Praha: Arbor Vitae, 2007, ISBN 978-80-86300-99-3
- BLACKSHAW, R., FARRELLY, L., *Street art, the artist's own word*. Switzerland: RotoVision, 2008, ISBN 978-2-88893-009-9
- PALEK, B., *Sémiotika*. Praha: vydavatelství Karolinum, Univerzita Karlova, 1997, ISBN 382-69-97
- SCRUTON, R., *Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře*. Praha: Academia, 2003, ISBN 80-200-1076-9
- HOUŠKA, T., *Graffiti rules*. Praha, 2000, ISBN 80-86065-18-9
- OVERSTREET, M., *In graffiti we trust*. Praha: Mladá fronta, 2006, ISBN 80-204-1325-1
- KALÁB, M., ŠKAPA, M., VOMÁČKOVÁ K., *Names*. Praha: Trafačka, 2008 ISBN 978-80-254-3191-7
- VOLF, P., *POINT shop (Katalog k výstavě 6. 5. – 5. 6. 2008)*. 2008, Trafogalerie
- TRIBE, M., REENA J., *New media art*. Germany: Taschen, 2006, ISBN 3-8228-3041-0
- MUKAŘOVSKÝ, J., *Umělecké dílo jako znak*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, ISBN 978-80-85778-62-5
- VOLEK, E., *Znak, funkce, hodnota*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 2004, ISBN 80-7185-666-5
- FULKOVÁ, M., *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H&H Vyšehradská, s. r. o., 2008, ISBN 978-80-7319-076-7
- KULKA, T., *Umění a kýč*. Praha: Torst, 2000, ISBN: 80-7215-128-2

ŠINDELÁŘ, D., *Estetické vnímání*. Praha: Nakladatelství československých umělců, 1961, ISBN není uvedeno

GALLAGHER, M., SAVARDOVÁ, L., *Ikony, symboly a piktogramy, Vizuální komunikace ve všech jazycích*. Praha: Slovart, 2006, ISBN 80-7209-824-1

FASSATI, T., *Učebnice druhé gramotnosti*. Institut informačního designu, 2001, ostatní informace neuvedeny

BANKSY, *Banging Your Head Against A Brick Wall*. Banksy, 2001.

BANKSY, *Pictures of Walls*. Pow, 2005. ISBN 0-9551946-0-1

VONDRÁKOVÁ, Darja. *STREET ART A GRAFFITI : vandalství vs. umění* [online]. [s.l.], 2006. 50 s. Diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/126119/pedf_b/Street_art_graffiti.pdf>

RYBNÍKÁŘOVÁ, Klára. *STREET-ART*. [s.l.], 2009. 120 s. Diplomová práce. PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE.

Umělec, 1/2009, ročník 13

KŘÍBEK, J., ŠKAPA, M., *2666 Praha Odyssey*, Praha: Labyrint 2006, ISBN 80-85935-82-1

TWEMLOVOVÁ, A., *K čemu je grafický design*, Praha: Slovart 2008, ISBN 978-80-7931-027-3

BHASKARANOVÁ, L., *Design publikací*, Praha: Slovart 2007, ISBN 978-80-7209-993-1